

ARCHAEOLOGIA BELGICA

84

A. Van Doorselaar

Nederzettingssporen

uit de La Tène-tijd te Heffen (Antwerpen)

Overdruk uit *Handelingen van de Koninklijke Kring
voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst
van Mechelen*, deel 68, 1964, blz. 23.

BRUSSEL
1965

ARCHAEOLOGIA BELGICA

84

A. Van Doorselaar

Nederzettingssporen

uit de La Tène-tijd te Heffen (Antwerpen)

Overdruk uit **Handelingen van de Koninklijke Kring
voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst
van Mechelen**, deel 68, 1964, blz. 23.

BRUSSEL
1965

Nederzettingssporen

uit de La Tène-tijd te Heffen (Antwerpen)

ARCHÆOLOGIA BELGICA

Studies en verslagen uitgegeven door de
Nationale Dienst voor Opgravingen,
Jubelpark 1,
Brussel 4

ARCHÆOLOGIA BELGICA

Études et rapports édités par le
Service national des Fouilles,
1, Parc du Cinquanteaire,
Bruxelles 4

Nederzettingssporen uit de La Tène-tijd te Heffen (Antwerpen)

Tijdens de lente- en zomermaanden van 1963 ondernam de Heer F. Van Noten met enkele vrienden een paar peilingen (zie Fig. 4, A, B, C, D) aan de voet van een $\pm 1,50$ m. hoge berm op Hooiendonk. Hierbij vond hij schervenmateriaal uit de ijzertijd en uit de Romeinse periode. Als student aan de Rijksuniversiteit te Gent, meldde de heer Van Noten zich met het schervenmateriaal op de Opgroevingsdienst van het Seminarie voor Archeologie dezer universiteit.

Gezien het belang van de ijzertijdnederzettingen in het samen-vloeiingsgebied van Zenne, Dijle, Nete en Rupel, stelde deze opgroevingsdienst, met de medewerking van de Nationale Dienst voor Opgroevingen, van 14 tot 31 oktober 1963 een onderzoek in op de vindplaats (1). De Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen bekwam dat het Stadsbestuur van Mechelen twee werklozen ter beschikking stelde als aanvullende hulp bij de graafwerken (2).

DE SITUS.

De vindplaats is gelegen in de gemeente Heffen, ten noordwesten van Mechelen op het gehucht Hooiendonk, plaats « de tien vierde delen », topografische kaart 1/20.000^e, blad 23/3, Boom: N.B. 51°

(1) Wij danken Dr. H. Roosens, hoofd van de Nationale Dienst voor Opgroevingen, voor zijn gunstig advies tot het ondernemen van deze opgroevingen.

(2) Onze dank aan Z.E.H. Kan. R. Tambuyser, voorzitter, en aan Dr. H. Joosen, sekretaris van deze Kring voor hun bereidwillige tussenkomst bij het stadsbestuur, bij de C.O.O. van Mechelen en bij de heer A. Huyghe. Tevens onze dank aan de heer J. De Saeger, waarnemend Burgemeester van Mechelen, voor het belangloos ter beschikking stellen van aanvullende werkkrachten.

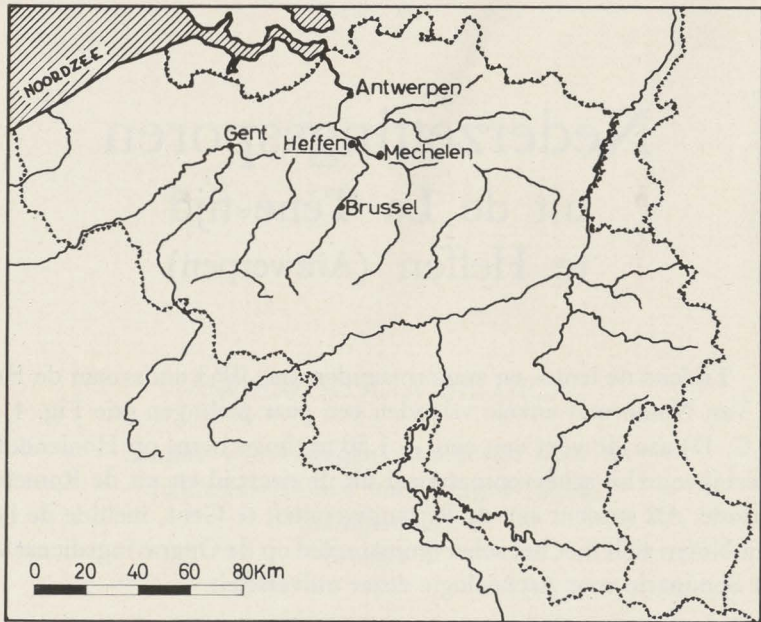

Fig. 1. Situatiekaart

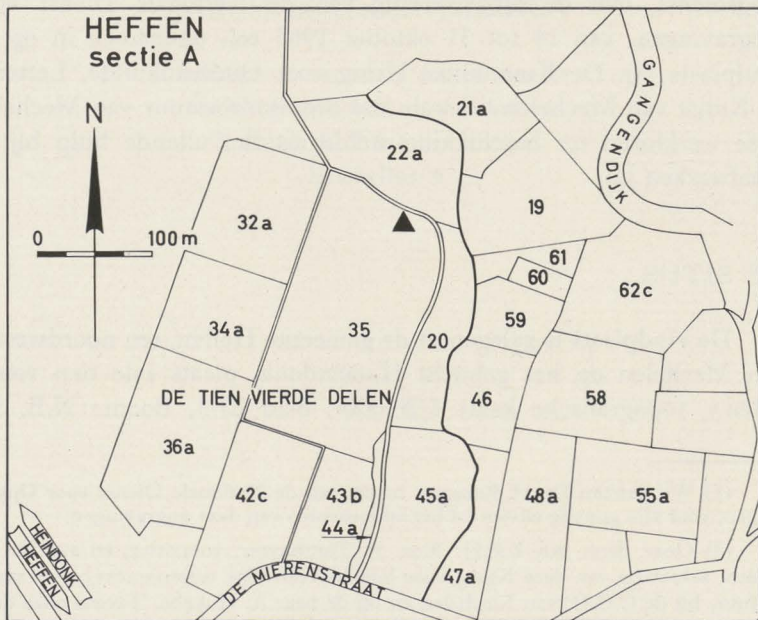

Fig. 2. Kadasterplan. Het driehoekje duidt de vindplaats aan.

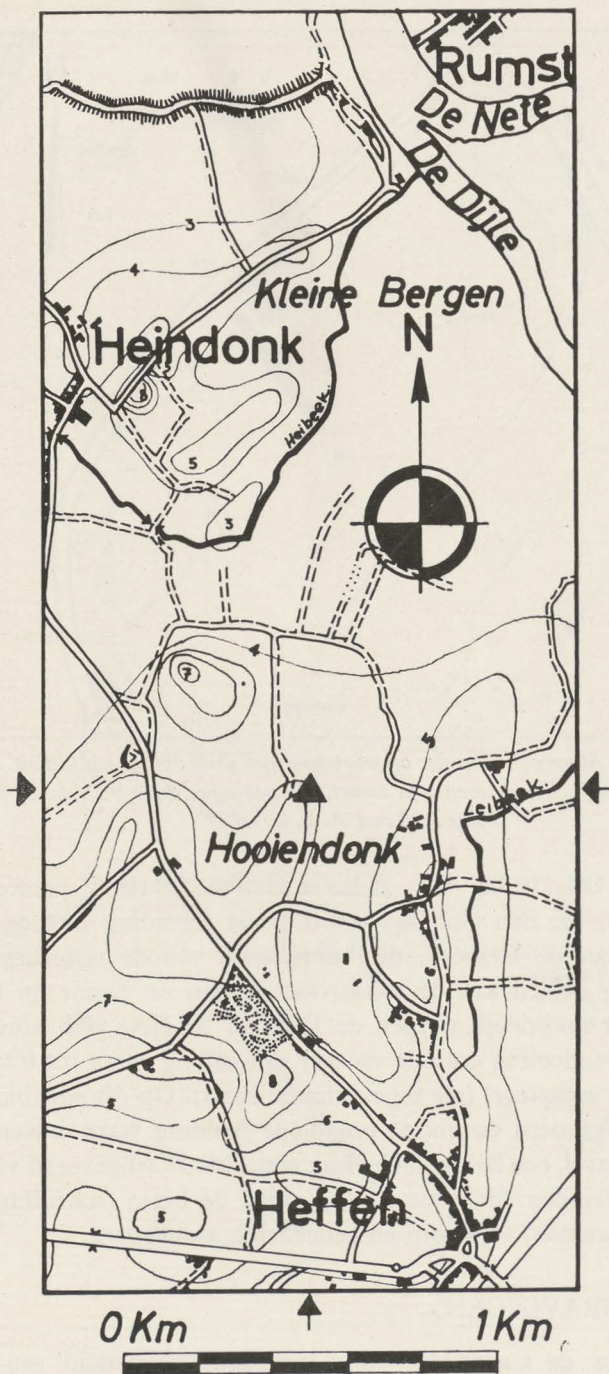

Fig. 3. Situatie op de topografische kaart. Het driehoekje duidt de vindplaats aan.

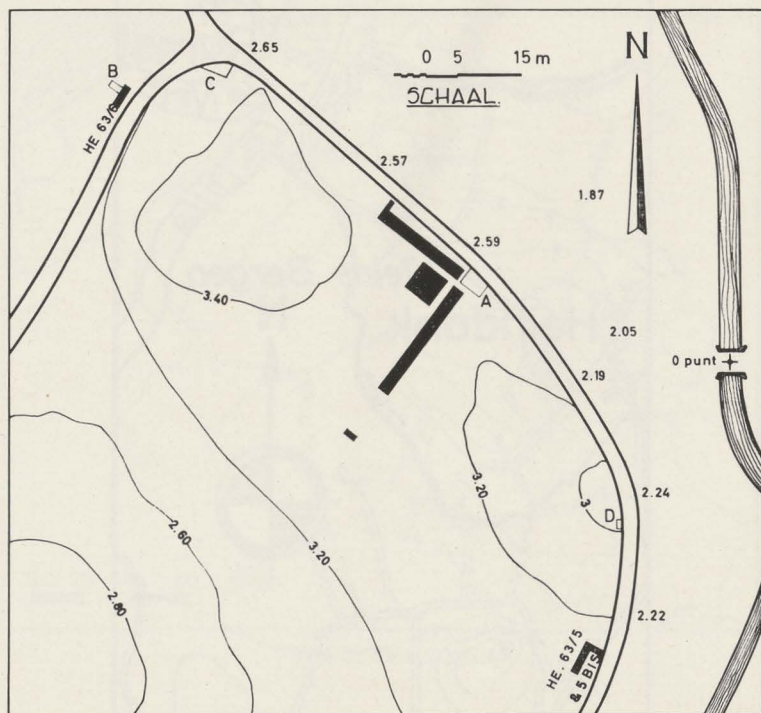

Fig. 4. Algemeen plan der opgravingen met aanduiding van 0-punt, midden het brugje. De sleuven zijn zwart. De peilingen door F. Van Noten zijn aangeduid met A, B, C, en D.

03' 30"; O.L. 0° 02' 48"; kadaster Heffen, Sektie A, perceel 35 (zie Fig. 1, 2, 3). Een glooiing vormt er de scheiding met de drassige weiden aan de Heibeek, deel uitmakend van de watering van het moerassig gebied aan de samenvloeiing van de Zenne en de Dijle. Iets meer noordelijk werpen de Dijle en de Nete zich samen in de Rupel. De glooiing vormde vroeger een helling van 4 tot 6 m. hoogte boven de zeespiegel (zie topografische kaart). Op dit ogenblik is deze hoogte afgevoerd en vormt een diepe bedding waar, boven de resterende zavel, een 20 cm. dikke laag teelaarde is aangevoerd voor landbouwdoeleinden. Bij deze werken werd de berm (scheiding met de drassige weiden) verstoord en gedeeltelijk aangevoerd.

DE OPGRAVINGEN.

Nadat de Commissie van Openbare Onderstand van de stad Mechelen haar toestemming tot het graven op haar gronden verleend

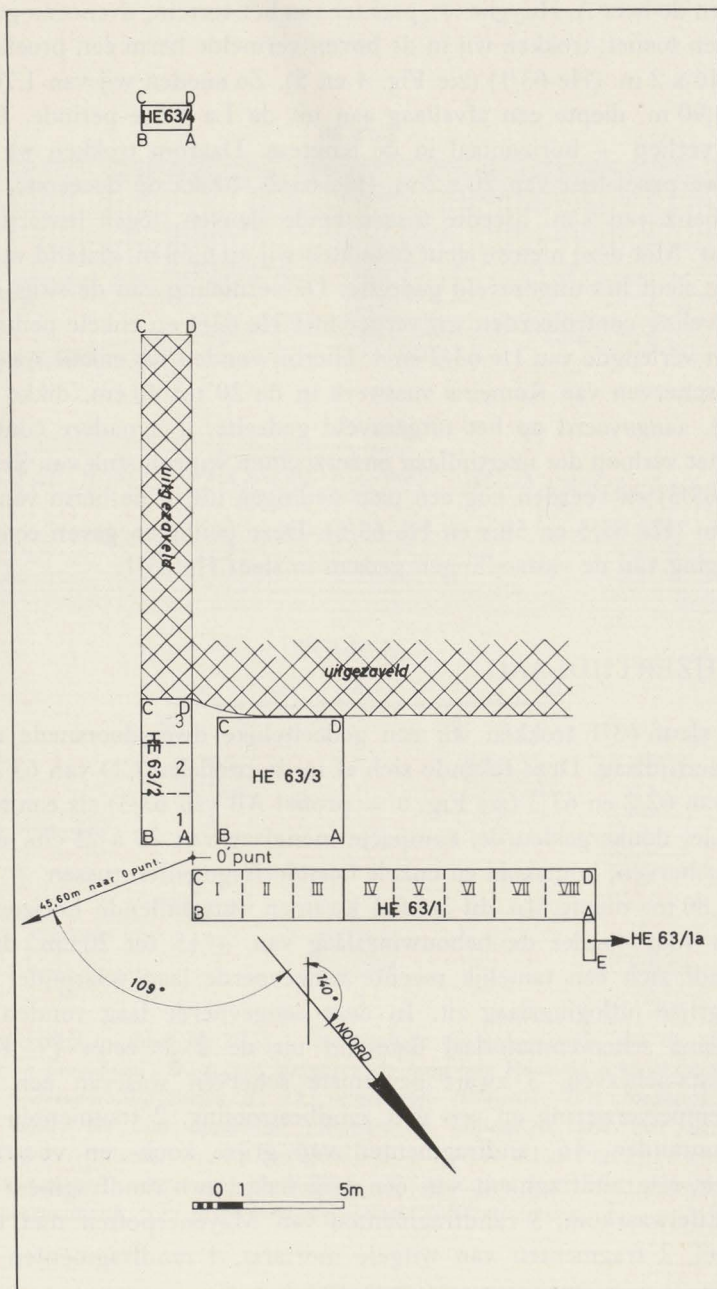

Fig. 5. Detailplan der voornaamste sleuven.

had en de heer A. Huyghe (3), pachter van het terrein, eveneens graafwerken toeliet, trokken wij in de boven vermelde berm een proefsleuf van 16 x 2 m. (He 63/1) (zie Fig. 4 en 5). Zo sneden wij van 1,70 m. tot 1,90 m. diepte een afvallaag aan uit de La Tène-periode. Deze laag verliep \pm horizontaal in de lengteas. Daarom trokken we een nieuwe proefsleuf van 20 x 2 m. (He 63/2), haaks op de eerste, met een bank van 1 m. breedte tussen beide sleuven, tegen instortingsgevaar. Met deze nieuwe sleuf bereikten wij op 6,60 m. afstand van de eerste sleuf het uitgezaveld gedeelte. De vernieling van de situs door uitzaveling controleerden wij verder met He 63/4 en enkele peilingen in het verlengde van He 63/2 en 4. Hierbij vonden wij enkele waarde-loze scherven van Romeins vaatwerk in de 20 tot 40 cm. dikke laag aarde, aangevoerd op het uitgezaveld gedeelte. Tot nadere controle van het verloop der ijzertijdlaag onderzochten wij een stuk van 5x5 m. (He 63/3) en voerden nog een paar peilingen uit in de berm van het terrein (He 63/5 en 5bis en He 63/6). Deze peilingen gaven een bevestiging van de vaststellingen gedaan in sleuf He 63/1.

DE IJZERTIJDLAG.

Met sleuf 63/1 trokken wij een gedeeltelijke dwarsdoorsnede door de ijzertijdlaag. Deze tekende zich af in de profielen CD van 63/1 en AB van 62/2 en 63/3 (zie Fig. 6 = profiel AB van 63/3) als een horizontale, donkergekleurde, compacte menglaag van 20 à 25 cm. dikte met scherven, houtskool en enkele beenderfragmenten tussen \pm 1,60 en 1,80 m. diepte. In dit profiel kwamen verschillende horizontale lagen voor: onder de bebouwingslaag van \pm 15 tot 20 cm. dikte, bevindt zich een tamelijk recente aangevoerde laag waaronder een lichtgrijze uitlogingslaag zit. In deze aangevoerde laag vonden wij Romeins schervenmateriaal daterend uit de 2^e-3^e eeuw (9 Terra Sigillata-scherven, 3 zwart governiste scherven waarvan een met rolstempelversiering en een met zandbestrooiing, 2 fragmenten van doliumranden, 16 randfragmenten van grijze kook- en voorraadpotten, een randfragment van een grijs bakje, een randfragment van een Eifelwaarkom, 3 randfragmenten van Mayenerpotten met dek-selgeul, 2 fragmenten van witgele mortaria, 4 randfragmenten van

(3) Voor deze bereidwillige toestemming danken wij het bestuur van de C.O.O. Mechelen en de heer A. Huyghe.

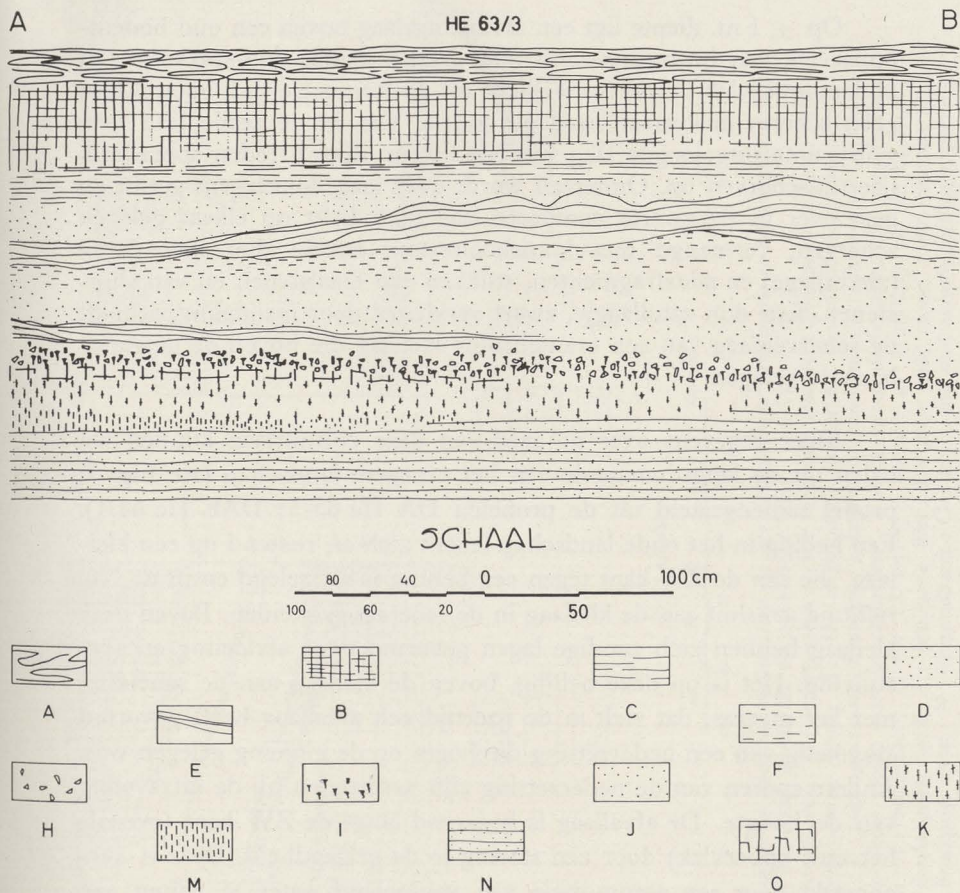

Fig. 6. Profiel AB in sleuf He 63/3. Gedeeltelijke dwarsdoorsnede met de afvallaag.
 A: bewerkt en vergraven; B: recent aangevoerde laag met Romeins schervenmateriaal, licht-bruin; C: bodemvorming onder B; D: uitgelooft, lichtgrijs; E: vloelaagje, bruingrijs, leemachtig zand; F: oud oppervlak (Romeins?), bruingrijs zand met ijzerconcreties; H: aanduiding ijzertijdscherven; I: houtskool; H + I (7 en 8 van Fig. 7): vormen de afval-laag uit de ijzertijd; J: uitgelooft, donkergrijs; K: bruingele klei; M: infiltraties, bruingrijs zand; N: oerzandbank; O: grijs zand met zwarte infiltratiesporen.

oranje kruiken of amforen en een ronde schijf (doormeter ± 9 cm.; dikte 2,5 cm.) met afgesneden cirkelsegment, gemaakt van een tegulafragment).

Op ± 1 m. diepte ligt een afvloeingslaag boven een oud bodemoppervlak van bruingrijs zand met ijzerconcreties doorspikkeld. Dit bodemoppervlak dagtekent wellicht uit de Romeinse tijd, hoewel hier geen schervenmateriaal werd gevonden. Van in de zesde laag (een grijsbruine uitgelooide laag van een 30 cm. dikte) treden sporadisch ijzertijdscherven op. Onderaan wordt deze laag donkergrijs getint en gaat over in de zwarte compacte laag met dicht op elkaar gelegen scherven, vermengd met houtskoolresten, enkele dierenbeenderen (zie bijlage) en silexfragmenten, stukken van maalstenen en van slijpstenen. Een dun zandlaagje, zwart verkleurd door insijpeling, scheidt de schervenlaag van een oranjebruine kleilaag die boven de oerzandbank is gelegen.

Meer gegevens over de aard van deze cultuurlaag kunnen wij halen uit de langsdoorsnede van het vroegere landschap (zie Fig. 7, profiel samengesteld uit de profielen DA He 63/3; DAE He 63/1). Een helling in het oude landschap tekent zich af, rustend op een kleilaag, die aan de ZW kant tegen een helling is aangelegd en in de NO richting aansluit aan de kleilaag in de moerassige weiden. Boven deze kleilaag hebben zich zandige lagen gevormd door afvloeiing en verstuiving. Het is op deze helling, boven de kleilaag aan de scheiding met het moeras, dat zich in de ijzertijd een afvallaag heeft gevormd afkomstig van een nederzetting die hoger op de glooiing gelegen was. Andere sporen van de nederzetting zijn verdwenen bij de uitzaveling van de hoogte. De afvallaag is begrensd langs de ZW kant (evenals het oud oppervlak) door een storing in de gelaagdheid. Deze is veroorzaakt door een accumulatie van insijpelend water te wijten aan twee oorzaken: het begin van de kleilaag en de knik in de glooiing. De eerste faktor veroorzaakt een verschil in de doorsijpelingsmogelijkheden: in het ZW deel meer doorlaatbare zandlagen; in het NO deel een minder doorlaatbare kleilaag. In het NO deel gaat het doorsijpelen trager en gaat er een meer afvloeiend karakter vertonen. In dit grensgebied is er een natuurlijke neiging van het water om naar het ZW deel te trekken. Aldus ontstond een wateraccumulatie die de normale gelaagdheid verstoorde (4).

(4) Onze hartelijke dank aan Prof. Dr. G. Scheys van de Katholieke Univer-

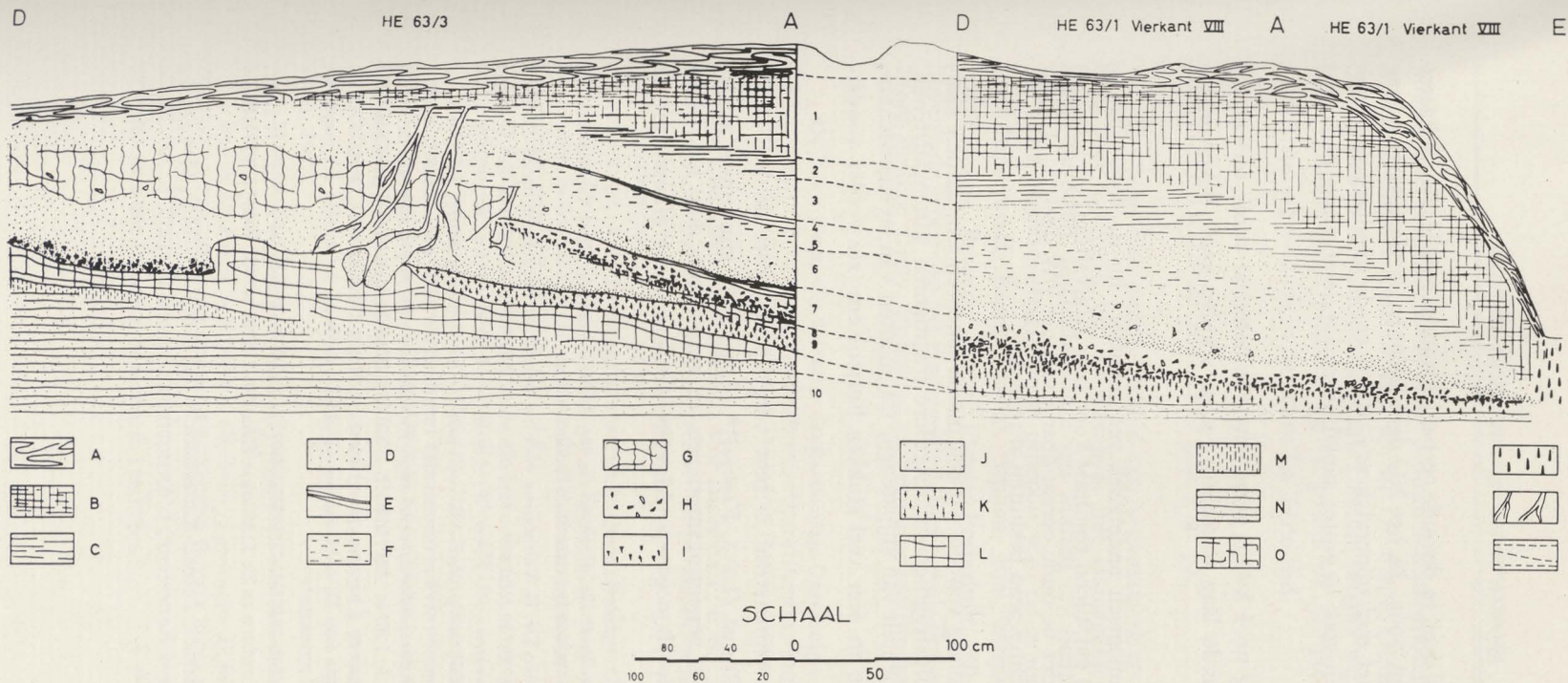

Fig. 7. Langsdoorsnede door de helling met de afvallaag. Deze doorsnede is samengesteld uit de profielen DA He 63/3, DAE He 63/1 vierkant VIII.

A: bewerkt en vergraven; B: recent aangevoerde laag met Romeins schervenmateriaal, lichtbruin; C: bodemvorming onder B; D: uitgeloofd, lichtgrijs; E: vloeiaagje, bruingrijs, leemachtig zand; F: oud oppervlak (Romeins?), bruingrijs zand met ijzerconcreties; G: Oude oerbank (heidepodzol) door wortels verbroken. Enkele ijzertijdscherven; H: aanduiding ijzertijdscherven; I: houtskool; H + I (7 en 8): vormen de afvallaag uit de ijzertijd; J: uitgeloofd, donkergrijs zand; K: bruingele klei; L: grijs naar zwart zand, humeus(?); M: infiltraties, bruingrijs zand; N: oerzandbank; O: grijs zand met zwarte infiltratiesporen; P: doorsijpeling onder de greppel langs de rijweg; Q: verstoring van de lagen door wateraccumulatie; R: niet opgegraven bank tussen He 63/1 en He 63/3.

In het ZW deel, in de oude oerbank kwamen enkele, zeer schaarse ijzertijdscherven voor. In het NO deel kwamen in de uitlogingslaag nr. 6, tussen het oud oppervlak nrs. 4 + 5 en de afvallaag nr 7 ook ijzertijdscherven voor in groter aantal naarmate de afvallaag benaderd werd.

In de laag nr. 4 kwam geen schervenmateriaal voor, terwijl wij in de aangevoerde laag Romeinse resten vonden zoals boven opgesomd.

Het palynologisch onderzoek van monsters uit de verschillende lagen genomen gaf alleen resultaat voor laag 7 (afvallaag) en voor het grijze zand onder de oude oerzandbank van het ZW deel (5). Uit dit resultaat zijn echter geen besluiten af te leiden.

In de afvallaag vonden wij een massa scherven van aarden vaatwerk, enkele silexfragmenten, meerdere fragmenten van maalstenen, een paar fragmenten van slijpstenen, fragmenten van weefgewichten, een spinschijfje en zeer veel stukken huttenleem (zie verder vondst-catalogus).

Het schervenmateriaal is best vergelijkbaar met de La Tène-vondsten van Rumst (LEVA, *Vestiges*)*. Anderzijds zijn zowel aarde-werkvormen als versieringsmotieven te vergelijken met La Tène-vondsten uit de Hainegroep (MARIËN, *Groupe de La Haine*), uit de

siteit te Leuven en Prof. Dr. F. Snacken van de Rijksuniversiteit te Gent voor hun bezoek ter plaatse en hun bereidwillige medewerking.

(5) Wij danken Dr. R. Vanhoorne voor het bezoek op het terrein op 28-10-1963 en voor het nemen en onderzoeken van monsters. Hierbij afschrift van het verslag: *Onderzochte preparaten: Pl. Boom, 3; 1,50 m — 1,60 m — 1,65 m — 1,70 m — 1,75 m — 1,80 m* (alle uit profiel AB van sleuf He 63/2, nota auteur); *Pl. Boom, 3; 1,05 m en Pl. Boom, 3'', 0,95 m* (profiel CD van sleuf He 63/3, nota auteur). *Onderzochte oppervlakte per preparaat: 9,6 cm². Resultaten: alle preparaten waren steriel behalve: Pl. Boom 3; 1,80 m* (AB He 63/2 — zie Fig. 7 ter hoogte van A, nota auteur): *3 Alnus, 1 Graminea en 1 perisporloze varen. Pl. Boom 3'', 0,95 m* (CD He 63/3 — zie Fig. 7 ter hoogte van D, nota auteur): *3 Alnus, 1 Pinus, 1 Corylus, 1 Composita, 2 Polypodium, veel zwamsporen.*

* Gebruikte bibliografische afkortingen: DE LAET, *Opgravingen* = S.J. DE LAET, *Opgravingen en Vondsten in de Limburgse Kempen*, LIMBURG 40, 1961, p.137-165 = *Archæologia Belgica* 55.

DE LAET-MARIËN, *Lommel-Kattenbosch* = S.J. DE LAET- M.E. MARIËN, *La Nécropole de Lommel-Kattenbosch*, L'ANTIQUITÉ CLASSIQUE 19, 1950, p. 309-366 = *Archæologia Belgica* 2.

noordelijke begraafplaats van Lommel-Kattenbosch (DE LAET-MARIËN, *Lommel-Kattenbosch*), en uit De Panne (RAHIR, *La Panne*) (zie verder in de vondstcatalogus). Daarom mogen wij deze afvallaag in de La Tène-tijd plaatsen en — gezien de talrijke scherven met kamversiering — zelfs in de latere La Tène-tijd.

ARCHEOLOGISCH MILIEU (zie Fig. 8).

De vergelijkingsmogelijkheid van het vaatwerk te Heffen gevonden, met vaatwerk uit de Kempen, het Hainegebied en de kuststreek bevestigt de stellingname van Mariën (6). Schrijver ziet in de La Tène-periode verschillende groepen w.o. de groep der Kempen (met Rijkevorsel, Baarle-Nassau, Alphen, Riel, Strijbeek, Lommel-Kattenbosch, Bergeik, Weert, Elsloo, Posterholt, Wegberg en Ophoven), de groep van het Hainegebied (met Leval-Trahegnies, Epinois, Mont-Eribus, Ciply, Spiennes en Péronnes-lez-Binche) en de groep

DE LAET, NENQUIN, SPITAELS, *Oudheidkundige Opgravingen* = S.J. DE LAET, J.A.E. NENQUIN, P. SPITAELS, *Oudheidkundige Opgravingen en Vondsten in Oostvlaanderen*, KULTUREEL JAARBOEK VOOR DE PROVINCIE OOSTVLAANDEREN 9, 1955 (1960), II, p. 1-130.

DE LAET, NENQUIN, SPITAELS, VAN DOORSELAER = S.J. DE LAET, J.A.E. NENQUIN, P. SPITAELS, A. VAN DOORSELAER, *Nieuwe Oudheidkundige Opgravingen en Vondsten in Oostvlaanderen*, KULTUREEL JAARBOEK VOOR DE PROVINCIE OOSTVLAANDEREN 12, 1958 (1961), II, p. 3-99.

DE LAET, VAN DOORSELAER, SPITAELS, *Oudheidkundige Opgravingen, derde reeks* = S.J. DE LAET, A. VAN DOORSELAER, P. SPITAELS, *Oudheidkundige Opgravingen en Vondsten in Oostvlaanderen*, derde reeks, KULTUREEL JAARBOEK VOOR DE PROVINCIE OOSTVLAANDEREN, 1963, (1964), II, p. 3-83.

DE LOË, *Belgique Ancienne* = A. DE LOË, *Belgique Ancienne. Catalogue descriptif et raisonné*, II, *Les Ages du Métal*, Bruxelles, 1931.

LEVA, *Vestiges* = C. LEVA, *Vestiges de l'âge du fer découvertes à Rumst (Province d'Anvers)*, HANDELINGEN VAN DE FEDERATIE VAN DE KRINGEN VOOR GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE VAN BELGIË (ANNALES DE LA FÉDÉRATION ARCHÉOLOGIQUE ET HISTORIQUE DE BELGIQUE) 36, 1955 (1956), p. 109-124.

MARIËN, *Groupe de la Haine* = M.E. MARIËN, *La période de La Tène en Belgique. Le Groupe de la Haine (Monographies d'Archéologie Nationale 2)*, Bruxelles, 1961.

MARIËN, *Oud-België* = M.E. MARIËN, *Oud-België van de eerste Landbouwers tot de komst van Cæsar*, Antwerpen, 1952.

RAHIR, *La Panne* = E. RAHIR, *La Panne. Fabrication de Poteries. Habitats et sépultures de l'âge du fer*. BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ ROYALE BELGE D'ANTHROPOLOGIE 42, 1930, p. 1-80.

(6) MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 144-147.

van de kust (met De Panne, Bray-Dunes, Wulpen, Brugge, Varsenare en Emelgem). Ieder van deze groepen vertoont zijn eigen kenmerken in het vaatwerk. Tussen deze drie groepen plaatst Mariën een gemengde zone (7). Deze gaat van westelijk Brabant naar het noorden in een zone tot de Demervallei, langs de Dijle en de Rupel tot in het Waasland. Het betreft een reeks vondsten die, naar de huidige stand van het onderzoek, niet nader te groeperen zijn. Voor het merendeel zijn het vondsten met laat La Tène-karakter.

Tot deze menggroep behoort — volgens Mariën — in het gebied van de Boven-Dijle:

1. COURT-SAINT-ÉTIENNE, waar in een grafheuvel een La Tène III-kom als secundaire bijzetting terecht kwam (8).

In de Zennevallei rekent hij tot deze groep, La Tène III-bewoningssporen te

2. ANDERLECHT (Champ de Ste Anne) waar een haardketting werd gevonden (9) en te

3. SINT-JANS-MOLENBEEK (Lakenveld) waar een put uit die periode werd onderzocht (10).

Benoorden de Demer rekent Mariën tot de menggroep:

4. LANGDORP, waar op de Gijmelberg (11) in enkele vlakbrandgraven La Tène-elementen aan te wijzen zijn, niet voldoende echter om een bepaalde groep te vormen.

Voor de benedenloop van de Dijle vermeldt Mariën:

5. MECHELEN-NEKKERSPOEL, waar bewoningssporen werden aange-

(7) MARIËN, *o.c.* p. 146-147.

(8) De nummering voor de plaatsnamen komt overeen met de nummering op de kaart, zie Fig. 8.

M. E. MARIËN, *Trouvailles du Champ d'Urnes et des Tombelles hallstattiennes de Court-Saint-Etienne (Monographies d'Archéologie Nationale 1)*, Bruxelles, 1958 p. 142 et p. 175, Fig. 34,5.

(9) C. DENS, *Fouilles d'Anderlecht*, ANNALES DE LA SOCIÉTÉ D'ARCHÉOLOGIE DE BRUXELLES 20, 1906, p. 236-256 (zie p. 237-241 voor de IJzertijd) en C. DENS-J. POILS, *La crémaillère articulée de l'âge du fer*, ID. 31, 1923, p. 134-138.

(10) DE LOË, *Belgique Ancienne*, II, p. 168 en p. 183, Fig. 34.

(11) J. MERTENS, *Een urnengrafveld te Aarschot-Langdorp (Brabant)*, EIGEN SCHOON EN DE BRABANDER 34, 1951, p. 321-341 = *Archæologia Belgica* 5.

sneden van een oeverbevolking, die geknikt vaatwerk, kommen met trechtersvormige hals en afgeronde kommen met kamversiering (12) gebruikte; en

6. RUMST, waar door C. Leva een afvalput werd opgegraven (13).

Over de Schelde, in het Waasland, sluiten volgens Mariën twee vondsten aan bij deze menggroep:

7. SINT-NIKLAAS (Neerkouter), waar La Tène III-scherven met kamversiering, met groeven in ruitvorm en met kartelranden werden opgeraapt (14) en

8. ELVERSELE, waar dicht bij Sombeke (gehucht van Waasmunster en niet van Elversele, zoals Mariën verkeerdelijk meldt) (15) een afvalkuil werd aangesneden, waarin La Tène III-scherven, o.m. van een kom met onversierde lobbenrand (zie verder).

Het gebied van deze menggroep blijkt evenwel nog meer vondsten uit de La Tène-tijd te bevatten en zich verder naar het westen uit te strekken (16).

(12) A. DE LOË, *Note préliminaire sur les découvertes archéologiques faites à Malines*, BULLETIN ET MÉMOIRES DE LA SOCIÉTÉ D'ANTHROPOLOGIE DE BRUXELLES 23, 1904, p. XCV-XCVI; Id. *Découverte des vestiges d'une station palustre dans les travaux de dérivation de la Dyle à Malines*, BULLETIN DES MUSÉES ROYAUX DES ARTS DÉCORATIFS ET INDUSTRIELS A BRUXELLES 4, 1904-1905, p. 3-6 en *Belgique Ancienne*, II, p. 176-182.

(13) C. LEVA, *Vestiges de l'âge du fer découvertes à Rumst* (Province d'Anvers), HANDELINGEN VAN DE FEDERATIE VAN DE KRINGEN VOOR GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE VAN BELGIË (ANNALES DE LA FÉDÉRATION ARCHÉOLOGIQUE ET HISTORIQUE DE BELGIQUE) 36, 1955 (1956), p. 109-124.

(14) J. DE WILDE, *Het ontstaan van de Stad St-Niklaas*, ANNALEN VAN DEN OUDHEIDKUNDIGEN KRING VAN HET LAND VAN WAAS 54, 2e afl., 1946, p. 102-104.

(15) J. MERTENS, *Archéologie*, 1955, 1 in L'ANTIQUAIRE CLASSIQUE 24, 1955, p. 137 (vermelding onder Elversele volgens mededeling v: Dewulf en Lavaert) en MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 147 (vermelding onder « Elversele, au hameau Sombeke » moet zijn op Elversele dicht bij gehucht Sombeke (Waasmunster). Mariën zag de scherven door toezending van Lavaert (St.-Niklaas).

(16) Voor de verder vermelde vindplaatsen steunen wij op de *Oudheidkundige Repertoria uitgegeven door het Nationaal Centrum voor Oudheidkundige Navorsingen in België* (II: M. BAUWENS-LESENNE, *Bibliografisch Repertorium der Oudheidkundige Vondsten in Oostvlaanderen*, Brussel, 1962; III: M. DESITTERE, *Bibliografisch Repertorium der Oudheidkundige Vondsten in Brabant*, Brussel 1963; IV: M. BAUWENS-LESENNE, *Bibliografisch Repertorium der Oudheidkundige Vondsten in Westvlaanderen*, Brussel, 1963 en M. BAUWENS-LESENNE, *Bibliografisch Repertorium der Oudheidkundige Vondsten in Antwerpen*, ter perse) en op de opgravingen in Oostvlaanderen door het Seminarie voor Archeologie der Rijksuniversiteit te Gent.

Aan de bovenloop van de Dijle ligt de La Tène-nederzetting van 9. KESSEL-LO (Kesselberg), omgeven door aarden omwallingen. Men vond er aarden vaatwerk, weefgewichten, maalstenen en fragmenten van huttenleem (17).

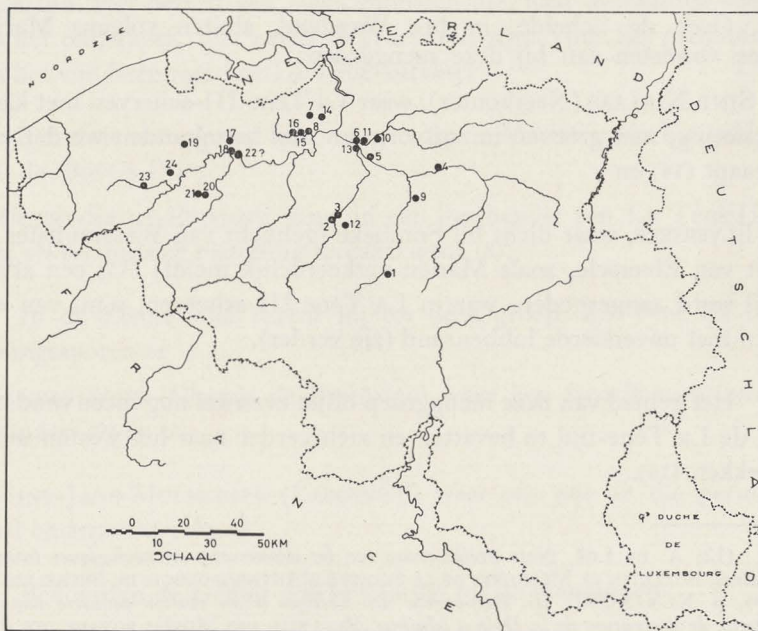

Fig. 8. Verspreidingskaart met La Tène-vindplaatsen uit de « gemengde zone ».

Aan de benedenloop van de Nete liggen twee vindplaatsen :

10. DUFFEL, waar — tussen de plaats Draaiveldeken en de Nete — een ijzeren haardketting uit de La Tène III-periode werd gevonden (18) en een tweede vindplaats te

11. RUMST, met La Tène-vaatwerk (Top. kaart 1/20.000; Blad 23/4; Mechelen, 51° 04' 59" NB en 0° 04' OL) (19).

(17) A. BOSCHMANS, *De voorhistorische nederzetting op de Kesselberg*, MEER SCHOONHEID 1955, 4, p. 20-22 en 1956, 2, p. 17-23 met Fig.

(18) M. E. MARIËN, *Crémaillère en fer, découverte près de Duffel, prov. d'Anvers*, ANNALES DE LA FÉDÉRATION ARCHÉOLOGIQUE ET HISTORIQUE, 36e congrès, Courtrai, 1955 (1956), II, p. 125-134, Fig. 1-5.

(19) Persoonlijke mededeling C. Leva.

Tot de vindplaatsen uit de Zennevallei behoort een nederzetting te

12. UKKEL (Nekkersgat). In afvalputten vond men fragmenten van versierd vaatwerk en een bronzen fibula, gedateerd: La Tène III (20).

Aan het mondingsgebied van de Zenne ligt de vindplaats van

13. HEFFEN, hier beschreven.

Voor het Waasland vermelden wij:

14. TEMSE-VELLE, met schervenmateriaal wijzend op bewoningsporen uit de laat La Tène-tijd (21).

15. WAASMUNSTER-SOMBEKE, met scherven, spinschijfje en fragmenten van weefgewichten en huttenleem, wijzend op bewoningssporen (22).

16. WAASMUNSTER-BOUCHOUTE, met scherven wijzend op bewoningsporen (23).

Voor Gent krijgen wij twee vondsten, wellicht aan te vullen met een derde vondst nl. nr 22, Gentbrugge.

17. GENT-PORT ARTHUR. Hier werden bij uitbreidingswerken in het havengebied tijdens de eerste wereldoorlog een overvloedig aantal aardewerkscherven uit de La Tène-tijd opgegraven (24).

18. GENT-ST.BAAFSABDIJ. Bij graafwerken werden o.m. fragmenten gevonden van vaatwerk uit de Hallstatt en de La Tène-tijd (25).

Meer westwaarts zijn enkele scherven van laat La Tène-vaatwerk gevonden in de onmiddellijke nabijheid van een urnenveld te

(20) P. CLAES, *Uccle, Vestiges des âges de la pierre et du fer*, L'ANTIQUITÉ CLASSIQUE 11, 1942, p. 300.

(21) DE LAET, NENQUIN, SPITAEELS, *Oudheidkundige opgravingen*, p. 55-64, Fig. 58-73.

(22) ID., p. 79-80, Fig. 87-88 en 90-91 en p. 83-90, Fig. 98-135.

(23) DE LAET, NENQUIN, SPITAEELS, VAN DOORSELAER, *Nieuwe Oudheidkundige Opgravingen*, p. 59-65, Fig. 64 en 65.

(24) Verzameling in het museum der Rijksuniversiteit te Gent.

(25) J. MAERTENS DE NOORDHOUT, *Fouilles exécutées à l'Abbaye de Saint-Bavon à Gand*, BULLETIN VAN DE MAATSCHAPPIJ VOOR GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE TE GENT 46-47, 1938-1939, p. 9-10, Fig. 6.

19. AALTER-OOSTERGEM (26). In 1964 werden nog ijzertijdscherven gevonden w.o. de bodem van een pot met Kalenderberg-versiering (27).

Tussen Schelde en Leie moeten wij vermelden :

20. HUISE - DE LOZER, met vroeg La Tène-graven en aardewerkscherven wijzend op een begraafplaats, of bewoningssporen uit de La Tène-tijd (28). Na de opgravingen vond de heer Van Wambeke nog scherven van La Tène-vaatwerk te vergelijken met vaatwerk van Mont Eribus I (29) en van Péronnes-lez-Binche (30).

21. KRUISSHOUTEM met scherven wijzend op bewoning in de La Tènetijd (31).

Tenslotte vermelden wij nog

22. GENTBRUGGE met de bekende La Tène-pot met trechtvormige hals en geometrische versiering. Deze pot werd echter in de Schelde gevonden wat dus geen positief bewijs voor bewoning oplevert (32).

Wellicht behoren tot deze groep ook de vondsten in de Mandelvallei te

23. EMELGEM, door Mariën geplaatst bij de Kustgroep (33) en te

24. DENTERGEM aan de Peperlabeke (34).

Uit de verspreidingskaart blijkt de aantrekkingskracht van het rivierennet op deze La Tène-nederzettingen.

(26) DE LAET, NENQUIN, SPITAEELS, *Oudheidkundige Opgravingen*, p. 35-39, Fig. 38.

(27) zie *Archeologie*, 1964, 2.

(28) DE LAET, VAN DOORSELAER, SPITAEELS, *Oudheidkundige Opgravingen, derde reeks*, p. 13-14, Fig. 11 en p. 18, Fig. 18.

(29) MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 71, Fig. 34,11.

(30) ID., p. 136, Fig. 58, 1474, 1479, 1482.

(31) DE LAET, VAN DOORSELAER, SPITAEELS, *Oudheidkundige Opgravingen, derde reeks*, p. 24-26, Fig. 21.

(32) Zie o.m. DE LOË, *Belgique Ancienne*, II, p. 172 en Fig. 79.

(33) MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 146.

(34) J. CLAERHOUT, *Quelques objets belgo-romains récoltés dans les fouilles de la station palustre de Denterghem*, ANNALES DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE DE BRUXELLES 17, 1903, p. 252-266.

Gezien de uitgestrektheid van het verspreidingsgebied is het niet uitgesloten dat in de « mengzone » — zoals Mariën het gebied betitelt — nog groepen van elkaar te onderscheiden zijn of dat sommige delen van deze mengzone bij een begrenzend groep dienen gerekend (35). Hiervoor is een detailstudie van het opgegraven materiaal van deze verschillende vindplaatsen nodig.

(35) S. J. DE LAET - W. GLASBERGEN, *De Voorgeschiedenis der Lage Landen*, Brussel, 1959, p. 183-191.

VONDSTCATALOGUS.

De resten, weergevonden in de ijzertijdlag, bestaan hoofdzakelijk uit scherven van aarden vaatwerk. Van dit schervenmateriaal waren slechts enkele potten volledig in tekening te herstellen. Daarom beperken wij ons in volgend inventaris tot het geven van kenmerkende stukken zoals rand- en bodemfragmenten en scherven met versierings-elementen. Dit schervenmateriaal brachten wij onder in zes categorieën naar uitzicht, vorm en versiering. Aldus onderscheiden wij: 1. randscherven en bodemfragmenten van bruingrijs tot zwart geglad aardewerk; 2. randscherven van grijs tot zwart ruwwandig aardewerk; 3. beige vaatwerk; 4. kartelranden; 5. potbodems van de drie voorgaande categorieën; 6. scherven van versierd aardewerk. In een laatste klasse brengen wij enkele vondsten onder van allerlei aard.

De nummering is doorlopend en stemt overeen met het inventarisnummer der voorwerpen. Dezelfde nummering is ook overgenomen in Fig. 9 tot 25.

1. Bruingrijs tot zwart geglad aarden vaatwerk.

a. *Platte schalen met geknikt profiel* (Fig. 9).

Dit vaatwerk is te vergelijken met vondsten te Elsloo (zie W. KERSTEN, *Die niederrheinische Grabhügelkultur*, BONNER JAHRBÜCHER 148, 1948, p. 55), Waasmunster - Sombeke (DE LAET, NENQUIN, SPITAELS, *Oudheidkundige Opgravingen*, p. 88, Fig. 119), Temse-Velle (*idem*, p. 58, Fig. 72, 301), Spiennes, Camp-à-Cayaux (bewoningsresten) (MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 93-103), Rumst (LEVA, *Vestiges*, p. 119, Fig. 8,1 en 13) en met de schalen uit de noordelijke begraafplaats van Lommel-Kattenbosch (DE LAET-MARIËN, *Lommel-Kattenbosch*, p. 331-353). Sommige van deze schalen dragen kamversiering op het gedeelte onder de knik (zie bv. n^{rs} 14, 322, 324, 331).

He 63/1. Randscherf. Afgeronde lip, goed gescheiden van de schouder.
Kern: bruinrood, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs, geglad.

He 63/2. Twee randscherven. Afgeronde lip, goed gescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei gemengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs, geglad.

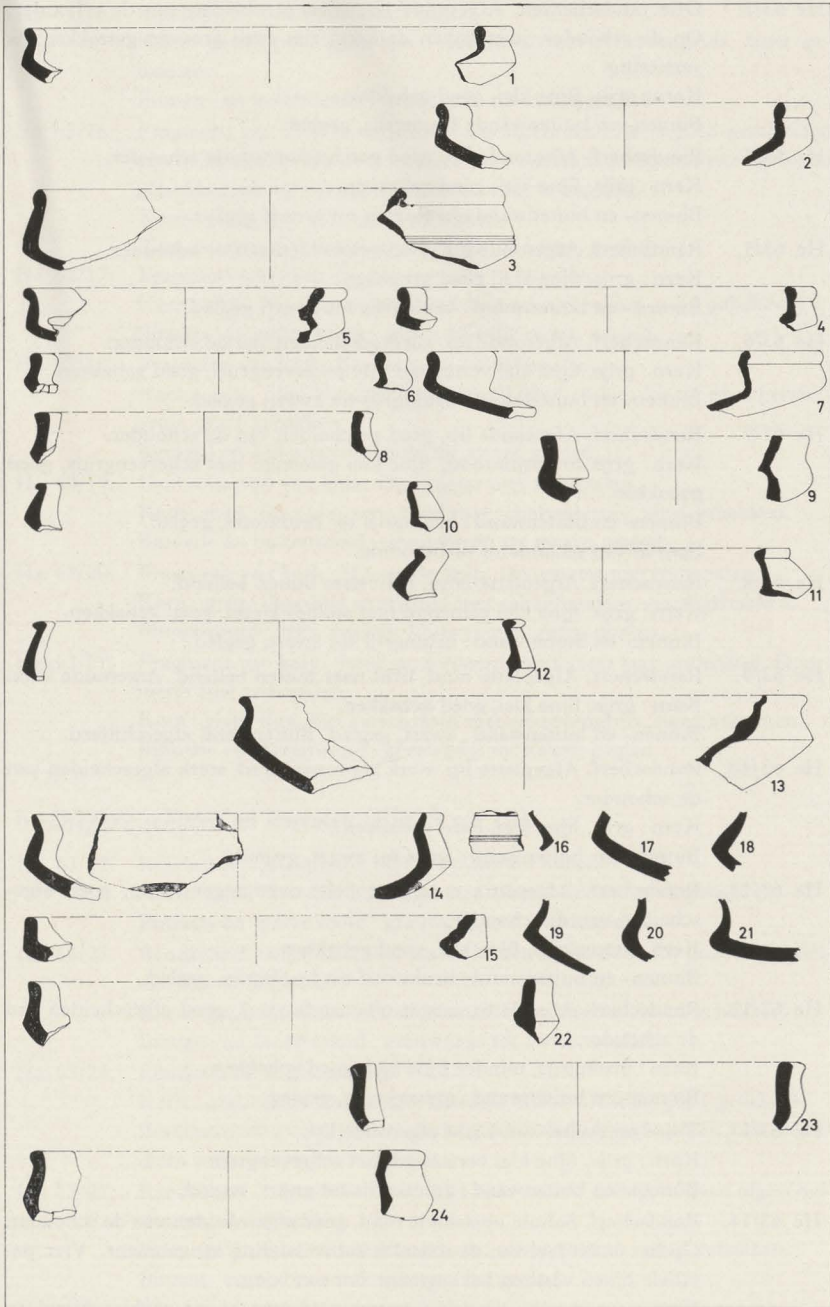

Fig. 9. Randscherven van schalen met geknikt profiel en bruingrijze tot zwarte wand, geglad. Schaal 1/4.

- He 63/3. Drie randscherven. Afgeronde lip, goed gescheiden van de schouder. Op de schouder, juist boven de knik, zijn twee groeven getrokken als versiering.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs, geglad.
- He 63/4. Randscherf. Afgeronde lip, goed gescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs tot zwart, geglad.
- He 63/5. Randscherf. Afgeronde lip, goed gescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs tot zwart, geglad.
- He 63/6. Randscherf. Afgeronde lip, goed gescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs tot zwart, geglad.
- He 63/7. Randscherf. Afgeronde lip, goed gescheiden van de schouder.
Kern: grijs tot bruinrood, fijne klei gemengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs tot bruinrood, geglad.
Sporen van secundaire verbranding.
- He 63/8. Randscherf. Afgeplatte rand, licht naar buiten hellend.
Kern: grijs, fijne klei gemengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs tot zwart, geglad.
- He 63/9. Randscherf. Afgeplatte rand, licht naar buiten hellend. Afgeronde knik.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad. Buitenwand afgeschilferd.
- He 63/10. Randscherf. Afgeplatte lip, sterk geprononceerd, sterk afgescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot zwart, geglad.
- He 63/11. Randscherf. Afgeplatte rand met licht overhangende lip, goed afgescheiden van de schouder.
Kern: grauwgrijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruinrood tot bruingrijs, geglad.
- He 63/12. Randscherf. Afgeplatte, ietwat uitstaande rand, goed afgescheiden van de schouder.
Kern: bruingrijs, minder fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwbruin, geglad.
- He 63/13. Twee randscherven. Licht afgeronde lip.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/14. Randscherf. Schuin opstaande rand, goed afgescheiden van de schouder. Op het onderdeel van de schaal is kamversiering aangebracht. Vier parallele lijnen vormen het segment van een boog.
Kern: grauwgrijs, fijne klei verschaald met kleine stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs tot zwart, geglad.

- He 63/15. Randscherf. Rechtopstaande rand.
Kern: grauwgrijs, fijne klei verschaald met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/16. Fragment van knik en schouder. De afgebroken lip is goed gescheiden van de schouder. Op de schouder, juist boven de knik, zijn twee groeven getrokken als versiering. Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/17. Fragment van knik. Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei verschaald met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/18. Fragment van knik. Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met kleine stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot zwart, geglad.
- He 63/19. Drie scherven van knik. Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwbruin tot zwart, geglad.
- He 63/20. Fragment van knik. Afgeronde knik. Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grijs, geglad; buitenwand: grijs, poreus.
- He 63/21. Fragment van knik. Sterk geprofileerde knik, zeer laag onderdeel. Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei verschaald met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.

b. *Diepere schalen en kommen* (Fig. 9 en 10).

- He 63/22. Randscherf. Afgeplatte, licht naar buiten hellende rand.
Kern: grijs, fijne klei gemengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/23. Randscherf. Afgeplatte, licht naar buiten hellende rand, goed afgescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/24. Randscherf. Afgeronde lip.
Kern: grauwgrijs naar beige, tamelijk onzuivere klei, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige, met sporen van secundaire verbranding.
- He 63/25. Randscherf. Afgeplatte rand, licht naar buiten gebogen, goed afgescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs, geglad.
- He 63/26. Randscherf. Afgeplatte rand met licht uitspringende lip.
Kern: grauwgrijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: zwart, poreus.

- He 63/27. Randscherf. Sterk geprononceerde lip.
Kern: grijs, onzuivere klei verschaald met stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/28. Randscherf. Licht uitspringende lip.
Kern: grijs, fijne klei met kleine stukjes kiezel en schervengruis.
Binnen- en buitenwand: grijs, geglad.
- He 63/29. Randscherf. Licht uitspringende lip.
Kern: grijs, fijne klei met kleine stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: geglad.
- He 63/30. Randscherf. Tamelijk sterk geprofileerde lip, goed afgescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei verschaald met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: bruin tot grijs, geglad.
- He 63/31. Randscherf. Afgeplatte rand. Tamelijk afgeronde knik.
Kern: grauwgrijs tot zwart, fijne klei met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/32. Randscherf. Afgeplatte rand, een weinig naar buiten overhellend. Licht afgeronde knik.
Kern: grijs, fijne klei, zeer hard gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: zwart, afgeschilferd.

c. *Kommetjes* (Fig. 10).

- He 63/33. Randscherf. Opstaande rand, goed afgescheiden van de schouder.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnenwand: grauwbruin, geglad; buitenwand: grauwgrijs tot zwart
- He 63/34. Randscherf. Uitgebogen rand, goed van de schouder gescheiden.
Kern: grijs, fijne klei, zeer hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruin tot grijs, geglad.
- He 63/35. Groot fragment van kommetje met trechterhals. Afgeronde bodem in het midden opgeheven.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met kleine stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs, geglad.

Dit potje met sterke Marne-invloed kan vergeleken worden met twee scherven uit Spiennes (MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 104, Fig. 48,36 en 37) en is verwant met het type der geknikte vazen met wijde, soms versierde hals (MARIËN, *Oud België*, p. 372, Fig. 349) en gaat terug op het type der bijpotjes met trechtervormige hals en tamelijk hoekig profiel die zeer talrijk voorkomen in de Marne-begraafplaatsen (zie bv. MOREL, *Champagne souterr.*, Pl. 41,15; 35,16; 22; 15,7). Dit type komt ook voor in de noordelijke begraafplaats van Lommel-Kattenbosch (DE LAET-MARIËN, *Lommel-Kattenbosch*, p. 340, Fig. 23).

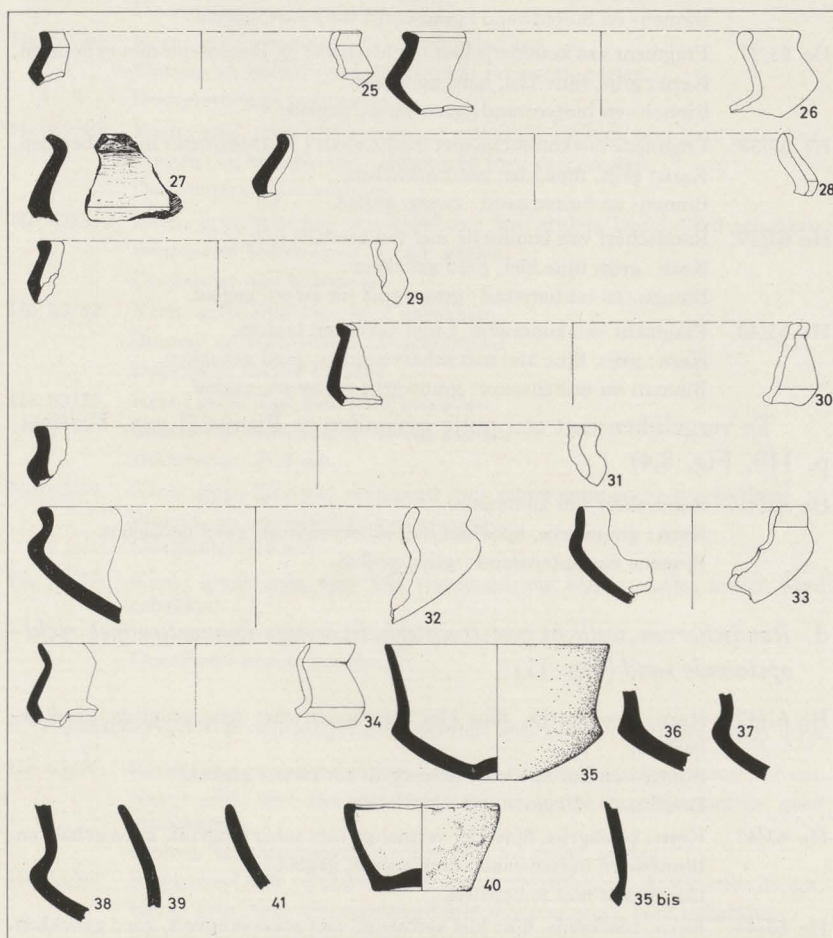

Fig. 10. Randscherven van schalen en kommetjes met geknikt profiel en bruingrijze tot zwarte wand, geglad. Schaal 1/4.

- He 63/35bis. Fragment van kommetje met trechterhals. Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, met sporen van zwart, geglad.
- He 63/36. Fragment van knik van kommetje met trechterhals (?). Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/37. Fragment van kommetje met trechterhals (?). Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs, geglad.
- He 63/38. Fragment van kommetje met trechterhals (?). Doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/39. Randscherf van kommetje met trechterhals (?).
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/40. Fragment van kommetje. Licht verheven bodem.
Kern: grijs, fijne klei met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.

Te vergelijken met een potje gevonden te Rumst (LEVA, *Vestigies*, p. 119, Fig. 8,4).

- He 63/41. Randscherf van kommetje.
Kern: grauwgrijs, fijne klei met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geglad.

d. *Randscherven, wellicht van trechterhalsvormige kommetjes met recht-opstaande rand* (Fig. 11).

- He 63/42. Kern: donkergrijs, fijne klei verschaald met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
Doormeter: 20 cm.
- He 63/43. Kern: bleekgrijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: donkergrijs, geglad.
Doormeter niet te bepalen.
- He 63/44. Kern: bleekgrijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
Doormeter: 19 cm.
- He 63/45. Kern: donkergrijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs, geglad.
Doormeter: 13 cm.
- He 63/46. Kern: donkergrijs, onzuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
Doormeter niet te bepalen.

- He 63/47. Kern: grijs, fijne klei vermengd met tamelijk grof schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: grauwgrijs, geglad.
Doormeter: 21 cm.
- He 63/48. Kern: grauwgrijs, onzuivere klei, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: grauwgrijs, geglad.
Doormeter niet te bepalen.
- He 63/49. Kern: grijs, onzuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
Doormeter niet te bepalen.
- He 63/50. Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, zeer hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
Doormeter niet te bepalen.
- He 63/51. Kern: grijs, fijne klei vermengd met fijne stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
Doormeter niet te bepalen.
- He 63/52. Kern: grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
Doormeter niet te bepalen.
- He 63/53. Kern: grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
Doormeter: 21,5 cm.
- He 63/54. Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
Doormeter: 16 cm.
- He 63/55. Kern: grauwgrijs, fijne klei vermengd met kleine stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geglad.
Doormeter niet te bepalen.

e. *Randscherven van schaaltes en kommen met geknikt profiel (Fig. 11).*

- He 63/56. Randscherf van schaaltes met lichte ombuigende lip; doormeter: 21 cm.
Kern: grijs, fijne klei met kleine stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: donker grijs tot zwart, geglad.
- He 63/57. Randscherf met verdikte, bovenaan afgeplatte rand; doormeter: 24 cm.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geglad.
- He 63/58. Randscherf van schaaltes met licht uitstaande rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/59. Randscherf van schaaltes met licht uitstaande rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei verschaald met kleine stukjes kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot zwart, geglad.

- He 63/60. Randscherf van schaalte met licht uitstaande, bovenaan afgevlakte rand ;
doormeter : 15,5 cm.
Kern : grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/61. Randscherf van schaalte met licht uitstaande lip ; doormeter : 18 cm.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met kleine stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/62. Randscherf van schaalte met licht uitstaande lip ; doormeter niet te
bepalen.
Kern : grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : zwart, geglad.
- He 63/63. Randscherf van kom (?) met uitstaande, bovenaan afgeplatte lip ; door-
meter niet te bepalen.
Kern : grauwgrijs, fijne klei vermengd met schervengruis, zeer hard
gebakken.
Binnen- en buitenwand : zwart, geglad.
- He 63/64. Randscherf van schaalte of kom, licht uitstaande rand ; doormeter :
22 cm.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met kleine stukjes kiezel, hard gebakken,
Binnen- en buitenwand : zwart, geglad.
- He 63/65. Randscherf met licht uitstaande lip ; doormeter : 22 cm.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met kleine stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/66. Randscherf van kom met uitstaande lip.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, hard
gebakken.
Binnen- en buitenwand : grauwgrijs, geglad.
- He 63/67. Randscherf van schaal of kom met licht afgeronde lip ; doormeter : 17 cm.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : grauwgrijs, geglad.
- He 63/68. Randscherf van schaalte of kom met licht afgeronde lip ; doormeter :
17 cm.
Kern : grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : zwart, geglad.
- He 63/69. Randscherf van schaalte (?) met licht afgeronde lip ; doormeter niet
te bepalen.
Kern : grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/70. Randscherf van schaalte (?) met licht afgeronde lip ; doormeter 15 cm.
Kern : grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : grauwgrijs tot zwart, geglad.
- He 63/71. Randscherf van schaalte (?) met licht afgeronde lip ; doormeter : 16 cm.
Kern : grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : zwart, geglad.
- He 63/72. Randscherf van kom ; uitstekende lip, bovenaan licht afgeplat ; doormeter
niet te bepalen.
Kern : grijs, onzuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : zwart, geglad.

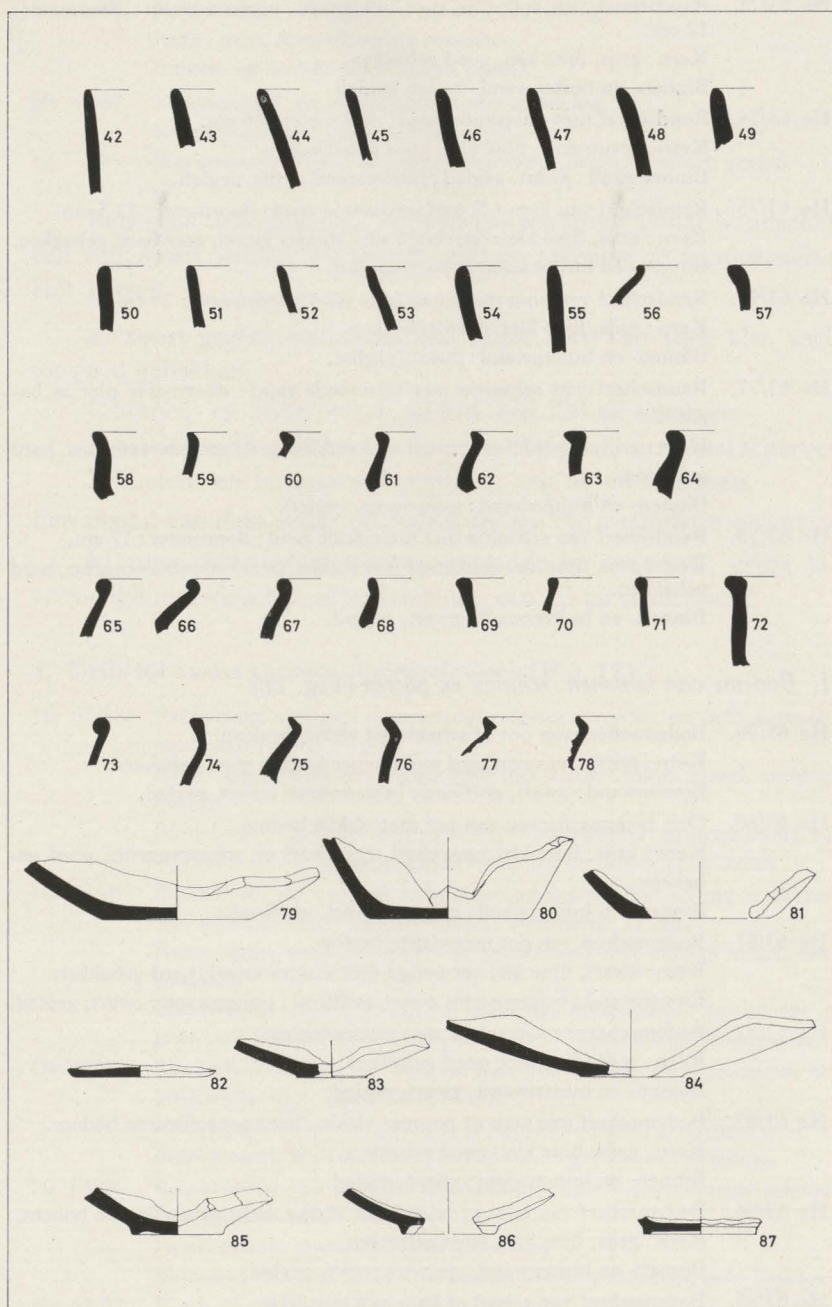

Fig. 11. Randscherven en bodems van bruingrijs tot zwart, geglad aardewerk.
Schaal 1/4.

- He 63/73. Randscherf van schaal met uitstaande, afgeronde lip; doormeter: 12 cm.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/74. Randscherf met uitstaande rand; doormeter: 16 cm.
Kern: grauwgrijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: grijs, geglad.
- He 63/75. Randscherf van kom (?) met uitstaande rand; doormeter: 13,5 cm.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, zeer hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/76. Randscherf van kom met uitstaande rand; doormeter: 24 cm.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/77. Randscherf van schaal met uitstaande rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs, geglad.
- He 63/78. Randscherf van schaal met uitstaande rand; doormeter: 17 cm.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.

f. *Bodems van kommen, schalen en potten* (Fig. 11).

- He 63/79. Bodemscherf van pot of schaal met vlakke bodem.
Kern: grijs, klei vermengd met stukjes kiezel; goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/80. Drie bodemscherven van pot met vlakke bodem.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot zwart, geëffend.
- He 63/81. Bodemscherf van pot met vlakke bodem.
Kern: zwart, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnenwand: beigerose tot zwart, geëffend; buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/82. Bodemscherven van schaal met vlakke bodem.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/83. Bodemscherf van kom of pot met vlakke, licht geprofileerde bodem.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/84. Bodemscherf van kom of schaal met vlakke, licht geprofileerde bodem.
Kern: grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot zwart, geglad.
- He 63/85. Bodemscherf van schaal of kom met standring.
Kern: grijs, fijne klei met kleine stukjes kiezel vermengd, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.

- He 63/86. Bodemscherf van schaal of kom met standring.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/87. Bodemscherf van schaal of kom met standring.
Kern: grijs, fijne klei, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige tot zwart, geglad.

Benevens deze scherven vonden wij een groot aantal wandscherven van zwart geglad aardewerk, niet in tekening te reconstrueren. Het betreft:

a) zwart geglad aardewerk met grijze kern van fijne klei, zacht tot goed gebakken.

1. binnen- en buitenwand: geglad, een 120-tal scherven.
2. binnenwand: geëffend; buitenwand: geglad, een 30-tal scherven.
3. binnen- en buitenwand geëffend, een 50-tal scherven.

Een tiental van deze scherven dragen sporen van secundaire verhitting.

b) ruwe zwarte buitenwand; gegladde binnenwand; grijze klei vermengd met kiezel en schervengruis: een 12-tal scherven.

2. Grijs tot zwart ruwwandig aardewerk (Fig. 12).

- He 63/88. Randscherf van pot met tamelijk afgerond profiel en licht afgeplatte rand; doormeter: 31 cm.
Kern: grijs, ruwe klei verschaald met kleine stukjes kiezel, zacht gebakken.
Binnenwand: grijs tot zwart geëffend; buitenwand: grijs tot zwart, ruw besmeten tot de schouder; licht besmeten op schouder tot rand.
- He 63/89. Randscherf van pot met licht afgerond profiel; een weinig verdikkend aan de buik. Licht afgeplatte rand; doormeter: 21 cm.
Kern: grijs, tamelijk ruwe klei verschaald met stukjes kiezel, zacht gebakken.
Binnenwand: bruin tot grijs, geëffend; buitenwand: bruinbeige tot grijs, ruw besmeten tot de schouder; licht besmeten op de schouder.
- He 63/90. Randscherf van pot met rechtop naar binnen lopende schouder en licht uitlopende rand; doormeter: 34 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: grijs geëffend; buitenwand: grijsbruin, besmeten.
- He 63/91. Randscherfje van pot met licht gebogen naar binnenlopende schouder en afgeronde rand; doormeter: 20 cm.
Kern: grijs, grove klei, hard gebakken.
Binnenwand: grijs, ruw; buitenwand: grijs, licht besmeten.
- He 63/92. Randscherfje van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: grijs, geëffend; buitenwand afgeschilferd.

- He 63/93. Randscherfje van pot met afgeronde rand ; doormeter : 18 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, zacht gebakken.
Binnenwand : grauwgrijs tot zwart, geëffend ; buitenwand : bruingrijs met sporen van zwarte deklaag.
- He 63/94. Randscherfje van pot met afgeronde lip ; doormeter niet te bepalen.
Kern : zwart, klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.
Binnen- en buitenwand : zwart, geëffend.
- He 63/95. Randscherf van pot met rechtopstaande, tamelijk scherpe rand ; doormeter : 22 cm.
Kern : grijs, tamelijk onzuivere klei, zacht gebakken.
Binnenwand : grijs, geëffend ; buitenwand : beige tot grijs, geëffend.
- He 63/96. Randscherfje van pot met afgeplatte rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.
Binnenwand : grauwgrijs, geëffend ; buitenwand : grijs, geëffend.
- He 63/97. Randscherf van pot met afgeplatte rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, tamelijk onzuivere klei, zacht gebakken.
Binnenwand : grijs, geëffend ; buitenwand : beige tot bruingrijs, besmeten.
- He 63/98. Randscherf van pot met afgeplatte rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : grijs, geëffend.
- He 63/99. Randscherfje van pot met afgeplatte rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei zeer sterk vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : bruingrijs, geëffend ; buitenwand : grijs, geëffend.
- He 63/100. Randscherf van pot met licht afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, tamelijk hard gebakken.
Binnenwand : bruingrijs, geëffend ; buitenwand : grijs, geëffend.
- He 63/101. Randscherf van pot met afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei vermengd met grof schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : bruingrijs, geëffend ; buitenwand : beige op de wand tot zwart op de rand.
- He 63/102. Randscherf van pot met licht afgeronde rand ; doormeter : 40 cm.
Kern : grijs tot zwart, klei vermengd met kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : bruingrijs, geëffend ; buitenwand : beige tot bruingrijs, besmeten.
- He 63/103. Randscherf van pot met afgeronde rand ; doormeter : 20 cm.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : bruingrijs, geëffend ; buitenwand : bruingrijs, besmeten.
- He 63/104. Randscherfje van pot met afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : grijs, geëffend.
- He 63/105. Randscherfje van pot met afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, onzuivere klei, zacht gebakken.
Binnen- en buitenwand : grijs, geëffend.

- He 63/106. Randscherfje van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: zwart, onzuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot zwart, geëffend.
- He 63/107. Randscherf van pot met afgeronde rand; doormeter: 24 cm.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: bruingrijs, geëffend.
- He 63/108. Randscherfje van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geëffend.
- He 63/109. Randscherf van pot met afgeronde rand; doormeter: 22 cm.
Kern: grijs, onzuivere klei met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grijs, geëffend; buitenwand: bruingrijs tot zwart, besmeten tot op de schouder, geëffend op de hals.
- He 63/110. Randscherfje van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige naar grijs, korrelig.
- He 63/111. Randscherfje van pot met afgeronde rand, lichtjes naar buiten overbuigend; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geëffend.
- He 63/112. Randscherfje van pot met afgeronde rand met licht naar buiten staande lip; doormeter niet te bepalen.
Kern: grauwgrijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot zwart, geëffend.
- He 63/113. Randscherf van pot met afgeronde rand en licht uitbuigende lip; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, zeer hard gebakken, waarschijnlijk secundair verbrand.
Binnen- en buitenwand: grijs, korrelig.
- He 63/114. Randscherf van pot met afgeronde, licht overbuigende rand; doormeter: 15 cm.
Kern: zwart, klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnenwand: grijs, geëffend; buitenwand: bruingrijs tot zwart, besmeten tot aan de rand.
- He 63/115. Randscherf van pot met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter: 24 cm.
Kern: grijs naar zwart, klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: grijs, geëffend; buitenwand: beige naar bruingrijs, besmeten tot onder de rand.
- He 63/116. Randscherf van pot met licht afgeronde rand en lichtjes uitbuigende lip; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grijs, geëffend; buitenwand: grijs, besmeten tot onder de schouder.

- He 63/117. Randscherf van pot met licht naar binnen buigende rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs, geëffend; buitenwand: grijs, besmeten tot onder de schouder.
- He 63/118. Randscherf van licht geknikte pot met tamelijk scherpe rand; doormeter: 17 cm.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs tot zwart, geëffend; buitenwand: grijs tot grauwgrijs, geëffend.
- He 63/119. Randscherfje van pot met naar binnenstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, tamelijk onzuivere klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grijs, korrelig; buitenwand: oranje naar bruin, geëffend.
- He 63/120. Randscherf van pot met uitstaande afgeronde rand; doormeter: 20 cm.
Kern: zwart, klei vermengd met stukjes kiezel, zacht gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: bruingrijs, geëffend.
- He 63/121. Randscherf van pot met uitstaande afgeronde rand; doormeter: 18 cm.
Kern: zwart, klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, zacht gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: beige tot bruingrijs, geëffend.
- He 63/122. Randscherf van pot met uitstaande afgeronde rand; doormeter: 23 cm.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis en kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs tot zwart, geëffend; buitenwand: bruingrijs, geëffend.
- He 63/123. Randscherf van pot met licht uitstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis en stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: beige tot bruingrijs, geëffend. Sporen van besmeten wand aan onderkant van de scherf.
- He 63/124. Randscherf van geknikte pot met uitstaande afgeronde rand; doormeter: 26 cm.
Kern: grauwgrijs, onzuivere klei vermengd met kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: zwart, geëffend en licht geglad.
- He 63/125. Randscherf van geknikte pot met uitstaande afgeronde rand; doormeter: 22 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: grauwgrijs naar zwart.
- He 63/126. Randscherf van geknikt potje met licht uitstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geëffend.

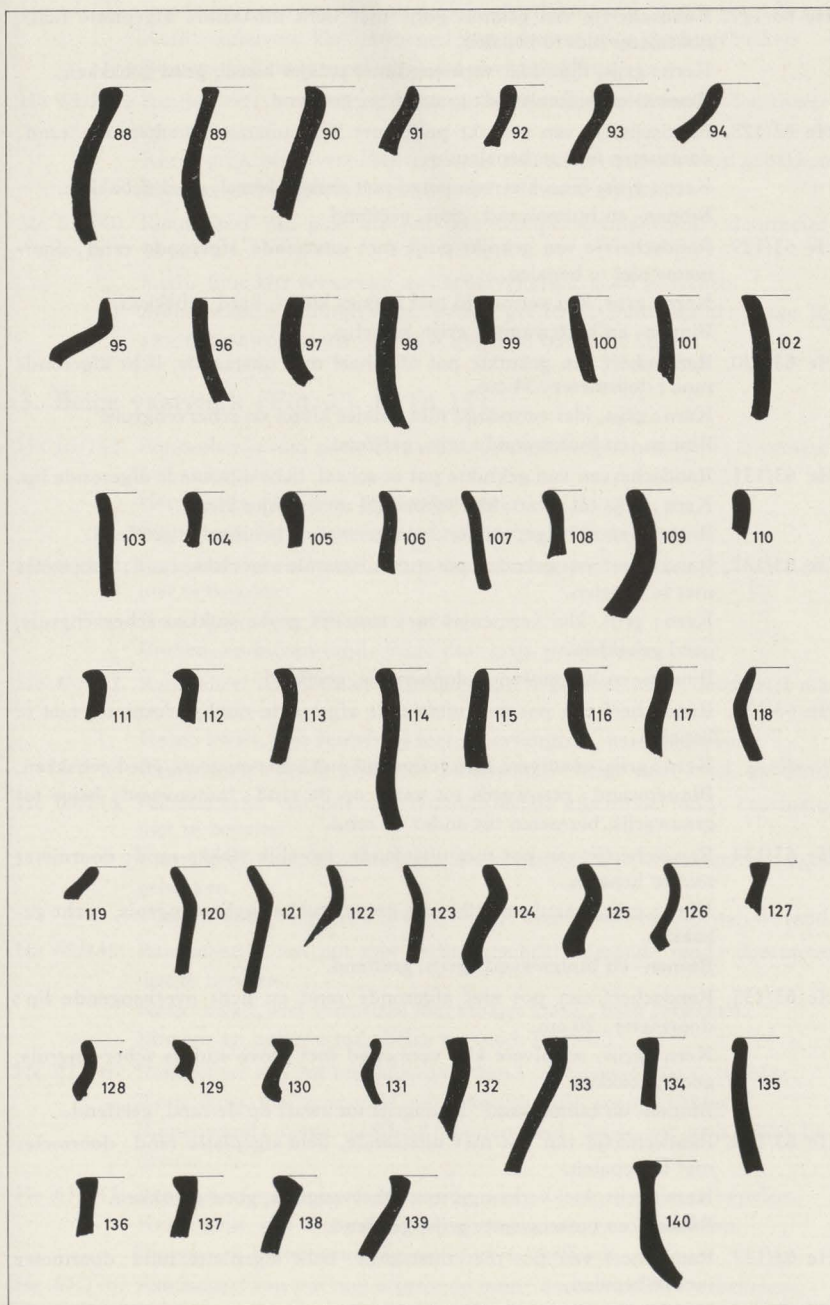

Fig. 12. Randscherven van grijs tot zwart ruwwandig aardewerk. Schaal 1/4.

- He 63/127. Randscherfje van geknikt potje met licht uitstaande afgeplatte rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs, geëffend.
- He 63/128. Randscherfje van geknikt potje met licht uitstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geëffend.
- He 63/129. Randscherfje van geknikt potje met uitstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, korrelig.
- He 63/130. Randscherf van geknikte pot of schaal met uitstaande, licht afgeronde rand; doormeter: 34 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis.
Binnen- en buitenwand: grijs, geëffend.
- He 63/131. Randscherven van geknikte pot of schaal, licht uitstaande afgeronde lip.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met stukjes kiezel.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: bruingrijs, geëffend.
- He 63/132. Randscherf van geknikte pot met uitstaande afgevlakte rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met tamelijk grove stukken schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: donkergrijs, geëffend.
- He 63/133. Randscherf van pot met uitstaande afgevlakte rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, onzuivere klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs tot zwart op de rand; buitenwand: beige tot grauwgrijs, besmeten tot onder de rand.
- He 63/134. Randscherfje van pot met uitstaande, tamelijk vlakke rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, onzuivere klei met grove stukken schervengruis, zacht gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geëffend.
- He 63/135. Randscherf van pot met afgeronde rand en licht overhangende lip; doormeter: 20 cm.
Kern: grijs, onzuivere klei vermengd met grove stukjes schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruingrijs tot zwart op de rand, geëffend.
- He 63/136. Randscherfje van pot met uitstaande, licht afgeplatte rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geëffend.
- He 63/137. Randscherf van pot met uitstaande, licht afgeplatte rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, onzuivere klei vermengd met grove stukken schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot grauwgrijs, geëffend.

- He 63/138. Randscherf van pot met uitstaande afgevlakte rand; doormeter: 26 cm.
Kern: onzuivere klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs tot zwart, geëffend.
- He 63/139. Randscherf van pot met licht uitstaande afgeplatte rand; doormeter: 24 cm.
Kern: grijs, onzuivere klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs tot zwart, geëffend.
- He 63/140. Randscherf van geknikte pot met stampervormige rand; doormeter: 30 cm.
Kern: fijne klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: bruingrijs tot zwart, geëffend; buitenwand: beige tot zwart, besmeten onder de knik, geëffend boven de knik.

3. Beige vaatwerk (Fig. 13, 14 en 15).

- He 63/141. Randscherfje van potje met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige naar grijs, geëffend.
- He 63/142. Randscherfje van potje met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, fijne klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige naar grijs, geëffend.
- He 63/143. Randscherf van pot met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: zwart, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: rood, geëffend; buitenwand: beige naar rood, geëffend.
- He 63/144. Randscherfje van pot met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, tamelijk onzuivere klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige, ruw; buitenwand: beige, besmeten tot aan de rand.
- He 63/145. Randscherfje van pot met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: zwart, klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot rood, geëffend.
- He 63/146. Randscherf van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: beige tot grijs, licht besmeten.
- He 63/147. Randscherf van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot grijs, geëffend.
- He 63/148. Randscherf van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot grijs, geëffend; buitenwand: beige, besmeten tot tegen de rand.

- He 63/149. Randscherf van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: beige tot rood, besmeten.
- He 63/150. Randscherf van kom met afgeronde rand en licht overbuigende lip; doormeter: 25 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met kiezel en schervengruis, goed gebakken
Binnenwand: grijs, geëffend; buitenwand: beige tot oranje, geëffend.
- He 63/151. Randscherf van pot met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter: 22 cm.
Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: beige, ruw besmeten.
- He 63/152. Randscherf van pot met licht naar binnen buigende rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: beige tot rood; klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: beige tot oranje, geëffend.
- He 63/153. Randscherf van pot met licht naar binnenstaande afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige geëffend; buitenwand: beige tot oranje, geëffend.
- He 63/154. Randscherfje van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: beige tot grijs, klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geëffend.
- He 63/155. Randscherf van pot met afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: oranje tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: beige, geglad.
- He 63/156. Randscherf van pot met licht uitstaande, afgeronde rand; doormeter: 28 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis.
Binnenwand: beige tot grijs, geëffend; buitenwand: beige tot grijs, besmeten.
- He 63/157. Randscherf van pot met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter: 26 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grijs naar zwart, geëffend; buitenwand: beige tot rood, besmeten.
- He 63/158. Randscherf van geknikte pot met rechtopstaande schouder en licht naar buiten buigende afgeronde rand; doormeter: 27 cm.
Kern: beige tot grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/159. Randscherfje van dunwandig potje met licht uitstaande afgeronde rand; doormeter: 12 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/160. Randscherf van pot met uitstaande afgeronde rand; doormeter: 18 cm.
Kern: beige tot grijs, klei vermengd met kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.

- He 63/161. Randscherfje van pot met uitstaande afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geëffend.
- He 63/162. Randscherfje van potje met licht uitlopende afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs tot oranje, zuivere klei, hard gebakken.
Binnenwand : beige, geëffend ; buitenwand : beige tot oranje ; geëffend.
- He 63/163. Randscherfje van potje met licht uitstaande afgeronde rand ; doormeter : 23 cm.
Kern : zwart, zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot oranje, geglad.
- He 63/164. Randscherfje van pot met rechtopstaande afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/165. Randscherf van pot met licht uitstaande afgeronde rand ; doormeter : 14 cm.
Kern : beige tot grijs, klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/166. Randscherf van pot met rechtopstaande, licht naar buiten buigende afgeronde rand ; doormeter : 22 cm.
Kern : beige tot grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : beige, geëffend ; buitenwand : beige, besmeten.
- He 63/167. Randscherfje van potje met licht uitstaande afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, zuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/168. Randscherf van kom met uitstaande, licht afgeronde rand ; doormeter : 34 cm.
Kern : grijs tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : grijs, korrelig ; buitenwand : beige tot oranje, geëffend.
- He 63/169. Randscherf van pot met afgeronde en naar buiten verdikte rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot grijs, geglad.
- He 63/170. Randscherf van pot met afgeronde en naar buiten verdikte rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : beige tot grijs, klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/171. Randscherfje van schaalte met afgeronde en naar buiten verdikte rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, tamelijk zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot grijs, geglad.
- He 63/172. Randscherf van pot met afgeronde en naar buiten verdikte rand ; doormeter : 20 cm.
Kern : grijs tot zwart, klei vermengd met grof schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.

- He 63/173. Randscherf van pot met afgeronde rand en sterk geprofileerde lip ; doormeter niet te bepalen.
Kern : beige, zuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/174. Randscherf van geknikte pot met afgeronde rand en licht uitstaande lip ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs tot zwart, klei vermengd met stukjes kiezel, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot grijs, geglad.
- He 63/175. Randscherf van pot met afgeronde naar buiten verdikte rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/176. Randscherf van geknikte pot met rechtopstaande afgeronde rand met overhangende lip ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : beige, geglad ; buitenwand : beige, besmeten en bestreken.
- He 63/177. Randscherfje van (wellicht geknikte) pot met afgeronde rand en licht uitstaande lip ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot grijs, geglad.
- He 63/178. Randscherfje wellicht van schaalte met afgeronde rand en licht overhangende lip ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs tot zwart, tamelijk zuivere klei, goed gebakken.
Binnenwand : beige tot grijs, geglad ; buitenwand : beige tot grijs, besmeten.
- He 63/179. Randscherf van pot met afgeronde rand en overhangende lip ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei vermengd met stukjes kiezel, hard gebakken.
Binnenwand : beige tot oranje, geglad ; buitenwand : beige tot oranje, besmeten.
- He 63/180. Randscherfje van pot met afgeronde sterk geprofileerde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/181. Randscherf van pot met licht afgeronde, tamelijk vlakke rand en uitstaande, licht overhangende lip ; doormeter : 23 cm.
Kern : zwart, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : beige, geglad ; buitenwand : beige, besmeten.
- He 63/182. Randscherf van pot met afgeronde uitstaande rand ; doormeter : 16 cm.
Kern : beige tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, korrelig.
- He 63/183. Randscherf van pot met afgeronde rand en sterk verdikte lip ; doormeter : 28 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : beige tot grijs, geglad ; buitenwand : beige tot oranje, geglad.

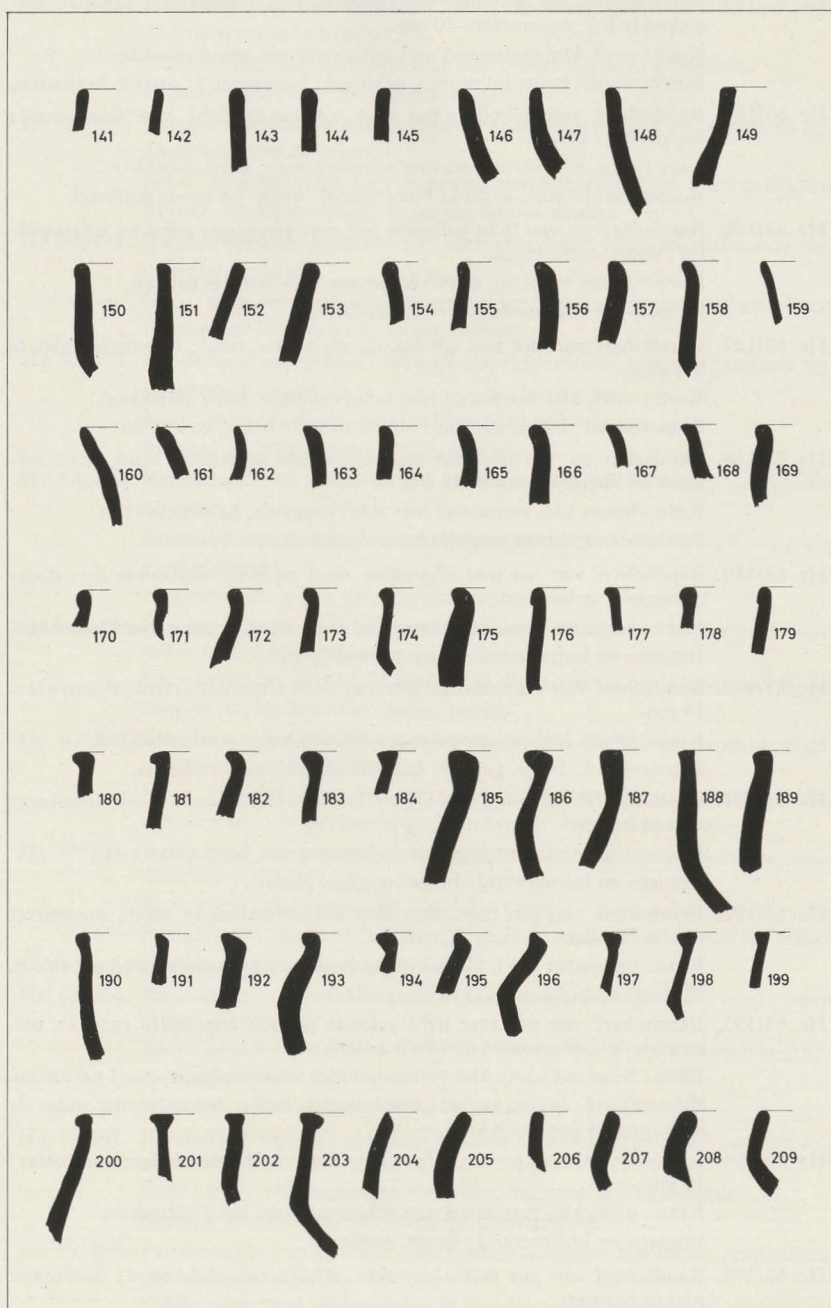

Fig. 13. Randscherven van beige aardewerk. Schaal 1/4.

- He 63/184. Randscherfje van pot met afgeronde, tamelijk afgevlakte rand en uitstekende lip; doormeter: 30 cm.
Kern: rood, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot oranje, geëffend; buitenwand: oranje, besmeten.
- He 63/185. Randscherf van geknikte pot met uitstaande, licht afgevlakte rand; doormeter: 21 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grijs, geglad; buitenwand: beige tot rood, geëffend.
- He 63/186. Randscherven van licht geknikte pot met afgeplatte rand en uitstaande lip; doormeter: 48 cm.
Kern: oranje tot rood, tamelijk zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geëffend.
- He 63/187. Randscherf van pot met uitstaande afgevlakte rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/188. Randscherven van pot met rechtopstaande afgevlakte rand, licht uitlopende lip; doormeter: 48 cm.
Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige, geglad; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/189. Randscherf van pot met afgevlakte rand en licht uitstaande lip; doormeter niet te bepalen.
Kern: beige tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot rood, ruw.
- He 63/190. Randscherf van dunwandige pot met licht afgevlakte rand; doormeter: 14 cm.
Kern: zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige, geglad; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/191. Randscherfje van potje met afgevlakte schuinopstaande rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot grijs, geglad.
- He 63/192. Randscherf van pot met afgevlakte schuinopstaande rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: oranje tot rood, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/193. Randscherf van pot met licht geknikt profiel, afgevlakte rand en uitstaande lip; doormeter niet te bepalen.
Kern: beige tot rood, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige, geglad; buitenwand: beige, besmeten tot onder de knik, geglad boven de knik.
- He 63/194. Randscherven van pot met afgevlakte rand en uitstaande lip; doormeter: 15 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geëffend.
- He 63/195. Randscherf van pot met afgevlakte, schuinopstaande rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: beige tot grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot grijs, geglad; buitenwand: beige, besmeten.

- He 63/196. Randscherf van geknikte pot met afgevlakte schuinopstaande rand; doormeter niet te bepalen.
Kern : rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/197. Randscherf van dunwandig potje met afgevlakte rand en uitstaande lip; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot oranje, geglad.
- He 63/198. Randscherf van geknikte pot met afgevlakte rand en uitstaande lip; doormeter : 15 cm.
Kern : grijs tot beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/199. Randscherf van geknikt schaalpje met afgevlakte rand en uitstaande lip; doormeter : 26 cm.
Kern : grijs tot zwart, zuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/200. Randscherf van geknikte pot met stampervormige rand; doormeter : 15 cm.
Kern : beige tot rood; klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : beige, geglad; buitenwand : beige, besmeten.
- He 63/201. Randscherf van potje met rechtopstaande stampervormige rand; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs tot beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/202. Randscherf van geknikte pot met rechtopstaande stampervormige rand; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : beige, korrelig; buitenwand : beige, besmeten.
- He 63/203. Randscherf van geknikte pot met rechtopstaande stampervormige rand; doormeter : 27 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : beige tot bruingrijs, geglad; buitenwand : beige tot bruingrijs, besmeten tot boven de knik.
- He 63/204. Randscherf van pot met naar binnen buigende afgevlakte rand; doormeter : 20 cm.
Kern : grijs tot zwart, klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot bruingrijs, geglad.
- He 63/205. Randscherf van pot met naar binnen buigende afgevlakte rand; doormeter : 42 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot grijs, geglad.
- He 63/206. Randscherfje van pot met naar binnen buigende afgevlakte rand; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs, klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige tot rood, korrelig.

- He 63/207. Randscherf van geknikte pot met naar binnen buigende afgeronde rand ; doormeter : 21 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : beige tot bruingrijs, geglad ; buitenwand : beige, geglad.
- He 63/208. Randscherf van geknikte pot met naar binnen buigende afgeronde rand ; doormeter : 23 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis.
Binnenwand : beige tot roze, geglad ; buitenwand : beige, besmeten.
- He 63/209. Randscherf van geknikte pot met naar binnen buigende afgeronde rand ; doormeter : 15 cm.
Kern : beige tot roze, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/210. Randscherf van geknikte pot met naar binnen buigende afgeronde rand ; doormeter niet te bepalen.
Kern : lichtgrijs tot beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : beige, geglad ; buitenwand : beige, besmeten beneden de knik, geglad boven de knik.
- He 63/211. Randscherf van licht geknikte pot met naar binnen buigende afgeronde rand ; doormeter : 24 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis.
Binnenwand : donkergrijs, korrelig ; buitenwand : beige tot oranje, licht besmeten.
- He 63/212. Randscherf van geknikte pot met sterk naar binnen lopende schouder en rechtopstaande afgeronde rand ; doormeter : 23 cm.
Kern : donkergrijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : beige, geglad ; vertoont barstjes ontstaan door secundaire bakking bij verbranding ; buitenwand : beige, geglad.
- He 63/213. Randscherf van potje met naar binnen staande rand, naar buiten verdikkend ; doormeter : 22 cm.
Kern : beige tot grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/214. Randscherf van pot met naar binnen staande rand, naar buiten verdikkend ; doormeter niet te bepalen.
Kern : grijs tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : beige, geglad.
- He 63/215. Randscherf van geknikte pot met naar binnen staande rand, naar buiten verdikkend tot een geknepen lip ; doormeter : 42 cm.
Kern : beige tot grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : beige, geglad ; buitenwand : beige, besmeten tot op de knik, geglad boven de knik.
- He 63/216. Randscherf van geknikte pot met naar binnen staande, afgeronde rand, licht verdikkend naar buiten ; doormeter : 16 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met tamelijk grof schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : donkergrijs, geëffend ; buitenwand : beige tot grijs, geglad.

- He 63/217. Randscherf van pot met naar binnen staande rand, afgerond en naar buiten overbuigend tot een lip; doormeter: 19 cm.
Kern: grijs tot beige, onzuivere klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: bruingrijs, geëffend; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/218. Randscherfje van pot met naar binnen lopende rand en met uitstaande lip; doormeter: 24 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige geglad.
- He 63/219. Scherven van licht geknikte pot. In tekening herstelbaar zonder bodem. Tamelijk dikwandig, verdikt aan de knik, zeer korte schouder uitlopend in rechtopstaande dunne rand met licht geprofileerde lip; doormeter: 15,6 cm.
Evenals nrs 222 en 224 te vergelijken met LEVA, *Vestiges*, Fig. 8,2 en Fig. 9,3).
Van de vier in elkaar passende scherven zijn er twee met zwarte kern, zwart gegladde binnenwand en donkerbeige tot zwarte, gegladde buitenwand. De twee andere vertonen een grijze tot oranje kern en beige tot oranje, gegladde binnen- en buitenwand. De klei is vermengd met schervengruis en hard gebakken.
- He 63/220. Randscherf van pot van vorig type met iets meer uitgestrekte afgeronde rand; doormeter: 16 cm.
Kern: grijs tot beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot grijs, geglad; buitenwand: beige, besmeten tot op de knik.
- He 63/221. Randscherf van pot van zelfde type als 219 met sterk naar binnen staande afgeronde rand; doormeter: 18 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/222. Rand- en wandscherf van pot van zelfde type als 219, dunnere schouder. De rand is afgebroken. Doormeter niet te bepalen.
Kern: beige tot zwart, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige tot roze, geglad; buitenwand: beige, besmeten tot aan de knik.
- He 63/223. Randscherf van pot van zelfde type als vorige met lichte knik en lang-gerekte rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot grijs, geglad; buitenwand: beige, besmeten tot de rand.
- He 63/224. Rand- en wandscherf van pot van zelfde type als vorige met rechtopstaande afgeronde rand; doormeter: 22 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige tot grijs, besmeten tot op de schouder.
- He 63/225. Randscherf van geknikte dunwandige pot met naar binnen staande afgeronde rand; doormeter: 15 cm.
Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot bruingrijs, geglad.

He 63/226. Randscherf van geknikte dunwandige pot met naar binnen staande afgeronde rand; doormeter: 18 cm.

Kern: beige tot grijs, zuivere klei, hard gebakken.

Binnenwand: beige tot grijs, geglad; buitenwand: beige.

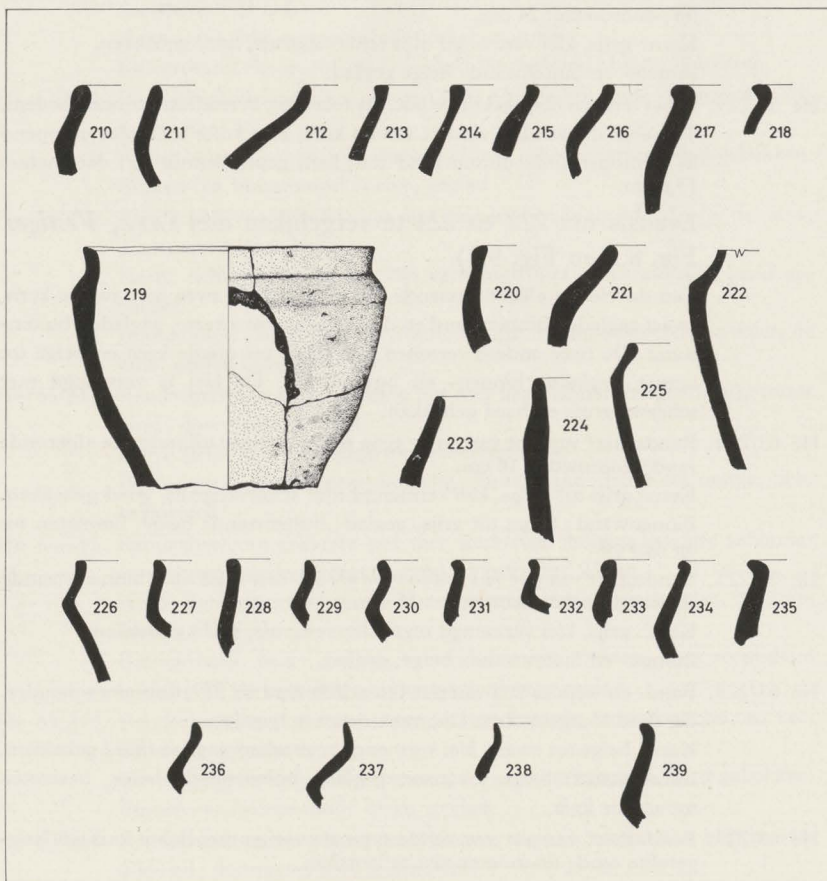

Fig. 14. Randscherven van beige aardewerk. Schaal 1/4.

He 63/227. Randscherf van schaalje met geknikte wand en rechtopstaande afgeronde rand; doormeter: 36 cm.

Kern: zwart tot rood, zuivere klei, hard gebakken.

Binnen- en buitenwand: beige tot rood, geglad.

He 63/228. Randscherf van kom of schaal met geknikte wand en rechtopstaande afgeronde rand; doormeter: 31 cm.

Kern: zwart tot rood, zuivere klei, hard gebakken.

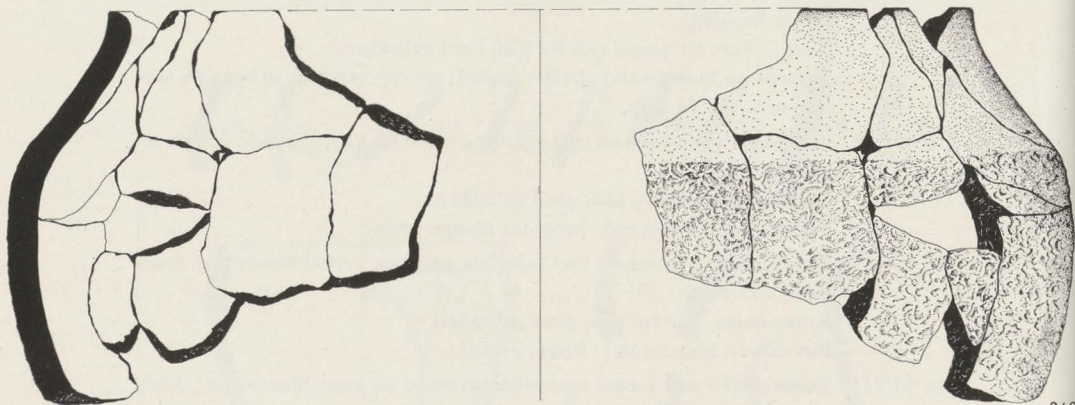
Binnen- en buitenwand: beige tot rood, geglad.

- He 63/229. Randscherfje van schaal met geknikte wand, naar binnen lopende schouder en licht uitstaande rand; doormeter: 20 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot grijs, geglad.
- He 63/230. Randscherfje van schaal met geknikte wand, naar binnen lopende schouder en naar buiten staande verdikte afgeronde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: zwart tot beige, zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad; sporen van niet te bepalen versiering onder de knik.
- He 63/231. Randscherfje van schaal met geknikte wand en geprofileerde lip; doormeter: 22 cm.
Kern: beige, zuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot oranje, geglad.
- He 63/232. Randscherfje van schaal met geknikte wand en geprofileerde lip; doormeter: 25 cm.
Kern: beige, zuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/233. Randscherfje van schaal met geknikte wand en geprofileerde lip; doormeter: 16 cm.
Kern: beige tot grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot grijs, geglad.
- He 63/234. Randscherf van kom of schaal met geknikte wand en geprofileerde lip; doormeter: 18 cm.
Kern: zwart tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/235. Randscherf van kom of schaal met geknikte wand en geprofileerde lip; doormeter: 19 cm.
Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/236. Randscherf van kom of schaal met geknikte wand en licht uitstaande rand; doormeter: 20 cm.
Kern: zwart, klei vermengd met stukjes kiezel, zacht gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot bruin-grijs, geglad.
- He 63/237. Randscherf van kom of schaal met geknikte wand en licht uitstaande rand; doormeter: 14 cm.
Kern: beige, zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/238. Randscherfje van kom of schaal met geknikte wand en licht uitstaande rand; doormeter: 18 cm.
Kern: zwart, zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/239. Randscherf van kom of schaal met geknikte wand en geprofileerde lip; doormeter: 22 cm.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot zwart, geglad; buitenwand: beige, besmeten.

He 63/240. Scherven van rand en wand van grote dikwandige pot, licht geknikt, afgeronde rand; doormeter: 46 cm.

Kern: zwart, klei met schervengruis, hard gebakken.

Binnenwand: beige naar grijs, geëffend; buitenwand: beige tot rood, besmeten tot op de knik.

240

Fig. 15. Scherven van grote pot met besmeten wand. Schaal 1/4.

De randscherven beschreven onder 2 en 3 behoren tot allerlei vormen van potten waarvan de buitenwand van beige tot bruingrijs, oranje tot rood is gekleurd. Deze buitenwand is geëffend maar meestal besmeten tot ruw besmeten.

De binnenwand is beige, grijs of zwart, meestal geglad, soms geëffend. Wij verzamelden een 1300-tal van deze wandscherven. Zij worden hier niet gereproduceerd of verder beschreven. Een 50-tal van deze scherven vertonen sporen van verbranding.

4. Vaatwerk met kartelrand (Fig. 16 en 17).

Een 80-tal randfragmenten van potten met kartelrandversiering werden teruggevonden. Deze kartelversiering komt voor op potten met licht geknikt profiel, geknikte schalen en kommen en gewone potten, zowel op opstaande, geprofileerde en afgeronde randen. Wij reproduceren en beschrijven hier alleen de meest typerende fragmenten.

He 63/241. Randscherf van pot met iets verdikte naar binnen staande afgeplatte rand met kartelversiering; doormeter: 20,5 cm.

Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.

Binnenwand: grijs tot zwart, geglad; buitenwand: beige tot roze, besmeten.

- He 63/242. Randscherf van pot met naar binnen staande afgeplatte rand met kartelversiering, ingedrukt met de vingernagel; doormeter: 24 cm.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met stukjes kiezel en schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grijs tot zwart, geglad; buitenwand: beige, besmeten tot op de buiging van de wand.
- He 63/243. Randscherf van pot met naar binnen staande afgeplatte rand met kartelversiering; doormeter niet te bepalen.
Kern: lichtgrijs tot oranje, tamelijk zuivere klei, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot grijs, krijtachtig.
- He 63/244. Randscherf van pot met licht naar binnen staande afgeplatte rand met kartelversiering, doormeter: 24 cm.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: geëffend; buitenwand: grijs, korrelig.
- He 63/245. Randscherf van pot met licht naar binnen staande, licht verdikte rand met kartelversiering; doormeter: 23 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grijs, bestreken; buitenwand: bruingrijs, wellicht besmeten.
- He 63/246. Randscherf van pot met rechtopstaande rand; iets overhangend. Kartelversiering; doormeter: 28 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grijs tot zwart, geëffend; buitenwand: beige tot roze, ruw besmeten.
- He 63/247. Randscherf van pot met rechtopstaande, afgeplatte kartelrand en licht uitstaande lip; doormeter: 22 cm.
Kern: zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: bruingrijs tot zwart, geëffend; buitenwand: beige tot grijs, ruw besmeten.
- He 63/248. Randscherf van pot met licht naar buiten staande, afgeronde rand met kartelversiering; doormeter: 17 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: vaalgeel tot beige, krijtachtig.
- He 63/249. Wand- en randscherf van licht geknikte pot met naar binnen staande rand met kartelversiering; doormeter: 21 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot grijs, geglad; buitenwand: beige, besmeten tot aan de knik.
- He 63/250. Randscherf van geknikte pot met afgeplatte rand met kartelversiering; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs tot roze, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grijs tot oranje, geglad; buitenwand: beige tot roze, besmeten.
- He 63/251. Randscherfje van pot (wellicht met trechterhals) met licht uitstaande rand en kartelversiering; doormeter: 12 cm.
Kern: grijs, tamelijk zuivere klei, zacht gebakken.
Binnenwand: bruingrijs, geglad; buitenwand: beige, geglad.

- He 63/252. Randscherfje van geknikte pot, licht naar binnen staande afgeplatte rand met kartelversiering; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/253. Randscherf van geknikte schaal, rechtopstaande, afgeplatte rand met kartelversiering; doormeter: 38 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grijs, geglad; buitenwand: beige onder de knik, grauwgrijs boven de knik, korrelig.
- He 63/254. Randscherfje van pot met rechtopstaande wand, rand schuin naar binnen afgevlakt en gekarteld; doormeter niet te bepalen.
Kern: licht grijs, tamelijk zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot oranje, geëffend.
- He 63/255. Randscherfje van pot met afgeronde, licht uitstaande gekartelde rand; doormeter: 25 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geëffend.
- He 63/256. Randscherfje van pot met afgeronde, licht uitstaande rand met kartelversiering; doormeter niet te bepalen.
Kern: licht grijs naar oranje, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot oranje, krijtachtig.
- He 63/257. Randscherf van pot met licht naar binnen staande rand, schuin afgevlakt en gekarteld; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot oranje, geëffend.
- He 63/258. Randscherf van pot met naar binnen staande afgeronde rand met kartelversiering op de schuin opstaande binnenkant van de rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grijs, geëffend; buitenwand: grijs, korrelig.
- He 63/259. Randscherfje van pot met naar binnen staande afgeronde rand met kartelversiering; doormeter: 14 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot oranje, geëffend.
- He 63/260. Wand- en randscherven van geknikte pot met licht uitstaande afgeplatte gekartelde rand; doormeter: 22,5 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis en kiezel, goed gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs tot zwart, geëffend; buitenwand: beige, licht besmeten.
- He 63/261. Randscherf van kom met uitstaande gekartelde rand; doormeter: 24 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot oranje, geëffend; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/262. Randscherf van pot met naar binnen staande wand en licht uitstaande lip, rand gekarteld; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.
Binnenwand: bruingrijs, geglad; buitenwand: beige, geëffend.

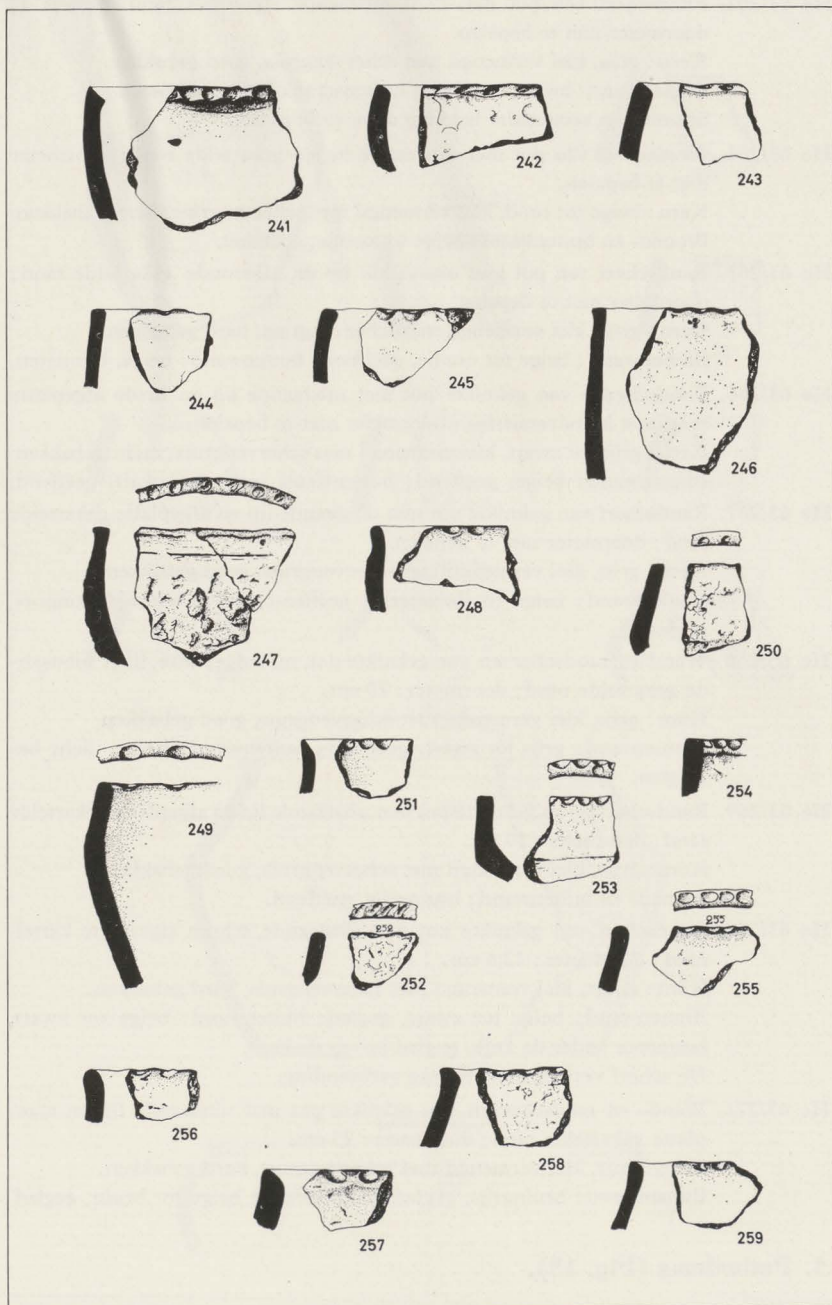

Fig. 16. Randscherven van vaatwerk met kartelrand. Schaal 1/4.

- He 63/263. Randscherf van pot met licht uitstaande afgeronde rand, gekarteld; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: beige, besmeten.
Sporen van secundaire bakking door verbranding.
- He 63/264. Randscherf van pot met uitstaande lip en gekartelde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: beige tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot oranje, geëffend.
- He 63/265. Randscherf van pot met uitstaande lip en afgeronde gekartelde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige tot oranje, geëffend; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/266. Randscherfje van geknikte pot met uitstaande lip en brede afgeplatte rand met kartelversiering; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: grijs tot zwart, geëffend.
- He 63/267. Randscherf van geknikte pot met uitstaande lip en afgeplatte gekartelde rand; doormeter niet te bepalen.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot bruin-grijs, geëffend; buitenwand: bruin-grijs, geglad.
- He 63/268. Wand en randscherven van geknikte pot, met afgeplatte, licht uitstaande gekartelde rand; doormeter: 20 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grijs tot zwart, geëffend; buitenwand: beige, licht besmeten.
- He 63/269. Randscherfje van geknikte pot met uitstaande lip en afgeplatte gekartelde rand; doormeter: 19 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: bruin-grijs, geëffend.
- He 63/270. Randscherf van geknikte pot met uitstaande, schuin afgevlakte kartelrand; doormeter: 12,6 cm.
Kern: zwart, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige tot zwart, geglad; buitenwand: beige tot zwart, besmeten onder de knik, geglad boven de knik.
De scherf vertoont sporen van verbranding.
- He 63/271. Wand- en randscherven van geknikte pot met uitstaande lip en afgeplatte gekartelde rand; doormeter: 23 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: bruin-grijs, geglad; buitenwand: beige tot bruin, geglad.

5. Potbodems (Fig. 18).

Wij vonden een 75-tal fragmenten van bodems van beige tot roze potten besmeten met geëffende of gegladde wand. De klei is vermengd

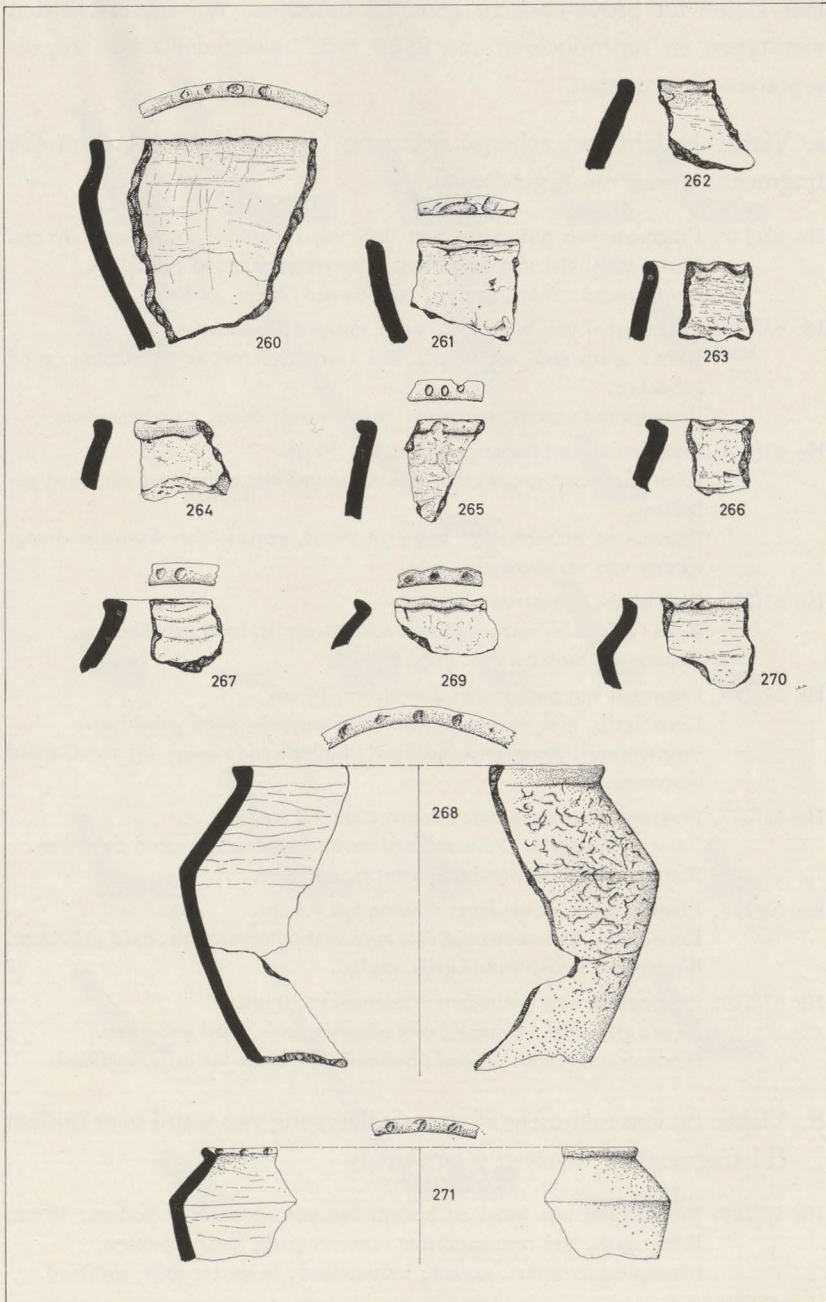

Fig. 17. Randscherven van vaatwerk met kartelrand. Schaal 1/4.

met kleine tot grove stukken gemalen baksteen. Wij onderscheiden vier typen en reproduceren van ieder type enkele der meest representatieve fragmenten.

a. Vlakke bodem met scherpe overgang van wand naar bodem (26 fragmenten, waarvan 8 getekend).

- He 63/272. Fragment van potbodem met deel van de wand; doormeter: 15 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige, geëffend.
- He 63/273. Fragmenten van bodem en wand van pot; doormeter: 12,5 cm.
Kern: grauwgrijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: beige, ruw besmeten.
- He 63/274. Fragmenten van bodem; doormeter: 10 cm.
Kern: beige tot grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot zwart, geglad. Een fragment draagt sporen van verbranding.
- He 63/275. Potbodem; doormeter: 7 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, korrelig.
- He 63/276. Fragment van potbodem; doormeter: 14 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs, geëffend; buitenwand: beige tot rood, wand besmeten.
- He 63/277. Fragment van potbodem; doormeter: 7,8 cm.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs, geëffend.
- He 63/278. Fragment van potbodem; doormeter: 8,6 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met zeer veel schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs, geglad.
- He 63/279. Fragmenten van potbodem; doormeter: 10 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige tot grijs, geëffend.

b. Vlakke bodem met meer afgeronde overgang van wand naar bodem (11 fragmenten, waarvan 5 getekend).

- He 63/280. Fragmenten van wand en bodem van pot; doormeter bodem: 10 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige tot grijs, geëffend.
- He 63/281. Fragment van potbodem; doormeter: 13 cm.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige, besmeten.

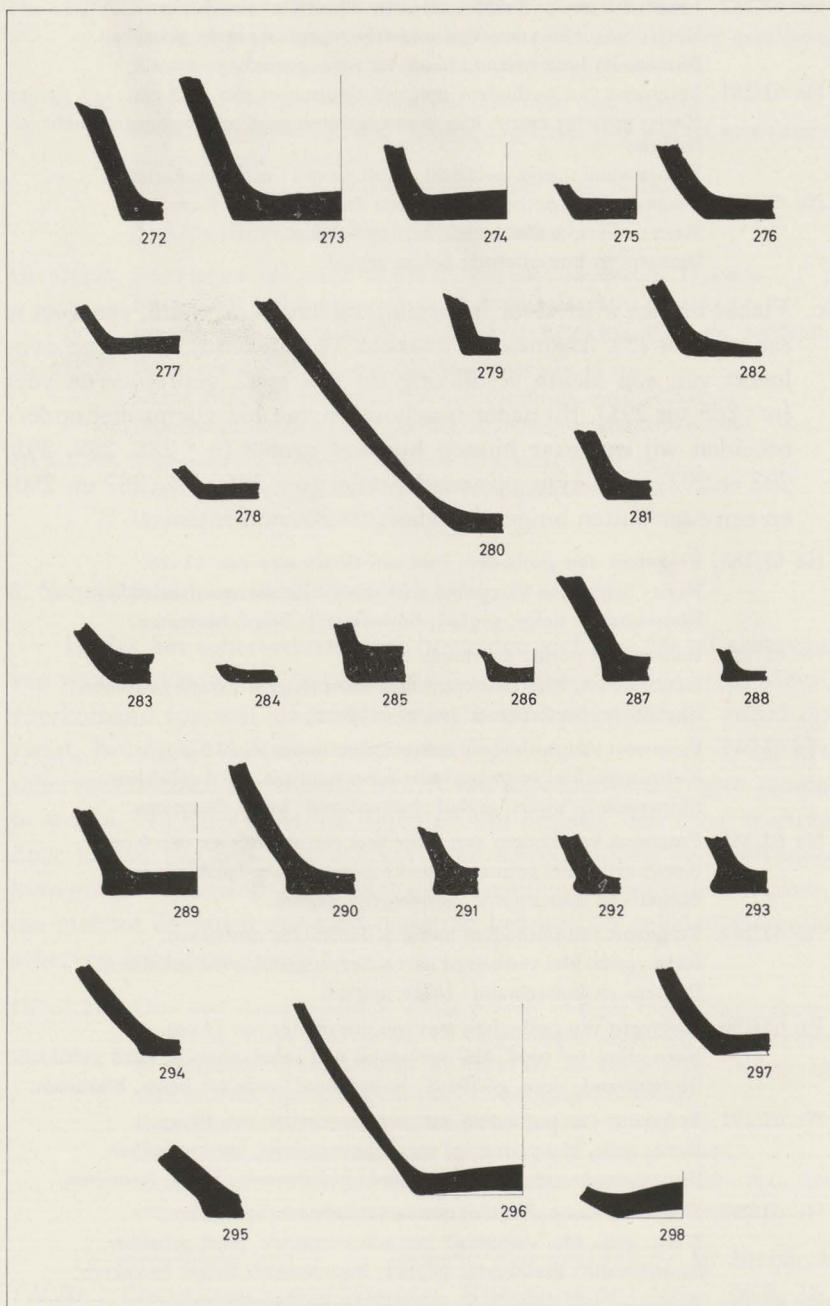

Fig. 18. Potbodems van ruwwandig vaatwerk. Schaal 1/4.

- He 63/282. Fragment van potbodem met een doormeter van 13,5 cm.
Kern: roze, klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige tot roze, geglad.
- He 63/283. Fragment van potbodem met een doormeter van 10,5 cm.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met grof schervengruis, zacht gebakken.
Binnenwand: grijs, geëffend; buitenwand: grijs, besmeten.
- He 63/284. Fragment van potbodem met een doormeter van 8 cm.
Kern: zwart, zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- c. Vlakke bodem waar, door inknijping onderaan de wand, een voet is aangegeven (35 fragmenten waarvan 11 getekend). Dit type evolueert van een kleine verdikking tot een sterk geprofileerde voet (n^{rs} 285 tot 295). Bij nader beschouwen van het voetprofiel onderscheiden wij een naar binnen buigend profiel (n^{rs} 288, 289, 291, 292 en 293), een recht opstaand profiel (n^{rs} 285, 286, 287 en 290) en een naar buiten buigend profiel (n^{rs} 294 en 295).
- He 63/285. Fragment van potbodem met een doormeter van 13 cm.
Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige, geglad; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/286. Bodem van potje; doormeter: 5 cm.
Kern: zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geëffend.
- He 63/287. Fragment van potbodem met een doormeter van 18 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/288. Fragment van bodem van potje met een doormeter van 6 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: donkergrijs, geglad.
- He 63/289. Fragment van potbodem met een doormeter van 10 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geglad.
- He 63/290. Fragment van potbodem met een doormeter van 11 cm.
Kern: roze tot rood, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: roze, geëffend; buitenwand: roze tot beige, besmeten.
- He 63/291. Fragment van potbodem met een doormeter van 10 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs, geëffend; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/292. Fragment van potbodem met een doormeter van 16 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs, geglad; buitenwand: beige, besmeten.
- He 63/293. Fragment van potbodem met een doormeter van 12 cm.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs, geglad; buitenwand: beige, geëffend.

- He 63/294. Fragment van potbodern met een doormeter van 9,6 cm.
Kern : grijs tot roze, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : beige, geglad ; buitenwand : beige, besmeten.
- He 63/295. Fragment van potbodern met een doormeter van 19,5 cm.
Kern : grijs tot oranje, klei vermengd met zeer veel stukken grof schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand : zwart, geglad ; buitenwand : beige, besmeten.
- d. Opgeheven bodern (3 fragmenten).
- He 63/296. Fragmenten van wand en bodern van pot ; doormeter : 11,4 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.
Binnenwand : zwart, geglad ; buitenwand : beige tot grijsbruin, geëffend.
- He 63/297. Fragment van bodern met een doormeter van 11 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : grauwgrijs, geglad ; buitenwand : grauwgrijs, ruw.
- He 63/298. Fragment van potbodern met een doormeter van 7 cm.
Kern : grijs, tamelijk zuivere klei, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand : grijs, geglad.

6. Scherven van versierd vaatwerk (Fig. 19 en 20).

Onder het schervenmateriaal bevonden zich een 90-tal scherven van versierd vaatwerk. De versiering is van uiteenlopende aard. Meest voorkomend (op een 70-tal scherven) is de kamversiering, zowel op zwart, bruingrijs en beige vaatwerk. Wij slaagden er niet in bij het schervenmateriaal een volledig motief van deze kamversieringen samen te stellen. Nu eens lopen de lijnen schuin omlaag, dan eens kriskras door elkaar ; op een paar scherven vertonen de lijnen een golvende beweging. Wij reproduceren hier de verschillende versierde scherven, die niet tot de groep der kamversiering behoren en enkele typerende scherven voor deze groep.

- He 63/299. Drie aan elkaar passende wandscherven van pot met Kalenderbergversiering : diepe groeven met de vingertoppen in de nog weke klei van de buitenwand aangebracht in verticale en horizontale velden. In deze groeven zijn indrukken van de vingernagel zichtbaar.
Doormeter van het bewaarde deel van de pot : 12 en 9 cm.
Kern : grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand : zwart, geëffend. Horizontale strepen nagelaten door het effenen. Buitenwand : beige tot grauwgrijs, sporen van verbranding.

Te vergelijken met F. C. BURSCH, *Een urnenveldje bij Strijbeek (N.Br.)*, OUDHEIDKUNDIGE MEDEDEL. RIJKSMUSEUM LEIDEN, N.R. 18, 1937 p. 4-5, Afb. 3,2 ; DE LAET-MARIËN, *Lommel-Kattenbosch*, p. 316 en 317, Fig. 3 en overgenomen in MARIËN, *Oud-België*, Afb. 298,2 ;

MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 101 en 98, Fig. 46,5 en 169 (Spiennes, Camp-à-Cayaux); DE LAET, *Opgravingen*, p. 145 en 147, Fig. 9,3-6. Het vaatwerk met Kalenderberg-versiering kent een breed verspreidingsgebied sinds de Hallstatt D periode (zie W. KERSTEN, *Nieder-rheinische Grabhügelkultur*, BONNER JAHRB.148, 1948, p. 46-49) en komt voor in de Kempische groep in de La Tène-tijd (zie bv. Strijbeek, Lommel-Kattenbosch en Lommel-Hoever Heide, bibl. boven), in de Hainegroep (Spiennes, bibl. boven) en in de «jüngere Hunsrück-Eifel-Kultur» (zie TRIERER ZEITSCHRIFT 13, 1938, p. 224-229).

He 63/300. Wandscherfje van pot met Kalenderberg-versiering. Doormeter niet te bepalen.

Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis.

Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: beige.

He 63/301. Wandscherf van pot met versiering, bekomen door uitsteektechniek. Met een houten stokje, onderaan in rechthoekvorm aangescherpt (zie in elk putje dezelfde sporen van het oneffen grondvlak van het stokje), bracht de pottenbakker, van de opening van de pot naar de voet toe, uitdiepingen aan door het schuin insteken van het stokje en uithalen van de weke klei. Deze uitdiepingen volgen elkaar zeer regelmatig op in vertikale rijen. Doormeter niet te bepalen.

Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.

Wanden: beige; binnenwand: geglad.

He 63/302-304. Drie randscherven van kom(men) met lobbenrand. De rand is T-vormig in doorsnede, door overlapping zowel langs de binnen- als langs de buitenkant. Voor zover waarneembaar, zijn er geen sporen van versiering of nagelindrukken op rand of wand.

Kern: beige tot roze, klei vermengd met stukjes gemalen baksteen, hard gebakken.

Binnen- en buitenwand: beige, geëffend.

Te vergelijken met MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 130 en p. 128, Fig. 53,4 (zgn. *Coupe en parasol*). Op dit exemplaar zijn ook geen sporen van versiering evenmin als op fragmenten gevonden te Waasmunster-Sombeke (zie DE LAET, NENQUIN, SPITAEELS, *Oudheidkundige Opgravingen*, p. 83-85, Fig. 107) en te Elversele (zie J. MERTENS, *Archeologie*, 1955, 1 in L'ANT. CLASS., 24, 1955, p. 137 en MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 147 verkeerdelijk onder Elversele, gehucht Sombeke — moet zijn op Elversele, dicht bij het gehucht Sombeke-Waasmunster). Te Vosselaar (Antw.) werd een dergelijke schaal gevonden. Hier is de rand eveneens onversierd (zie DE LOË, *Belgique Ancienne*, II, 1931, p. 67, Fig. 29). Volgens MARIËN (*Groupe de la Haine*, p. 130) is dit type aardewerk zeker L T III en behoort het niet tot

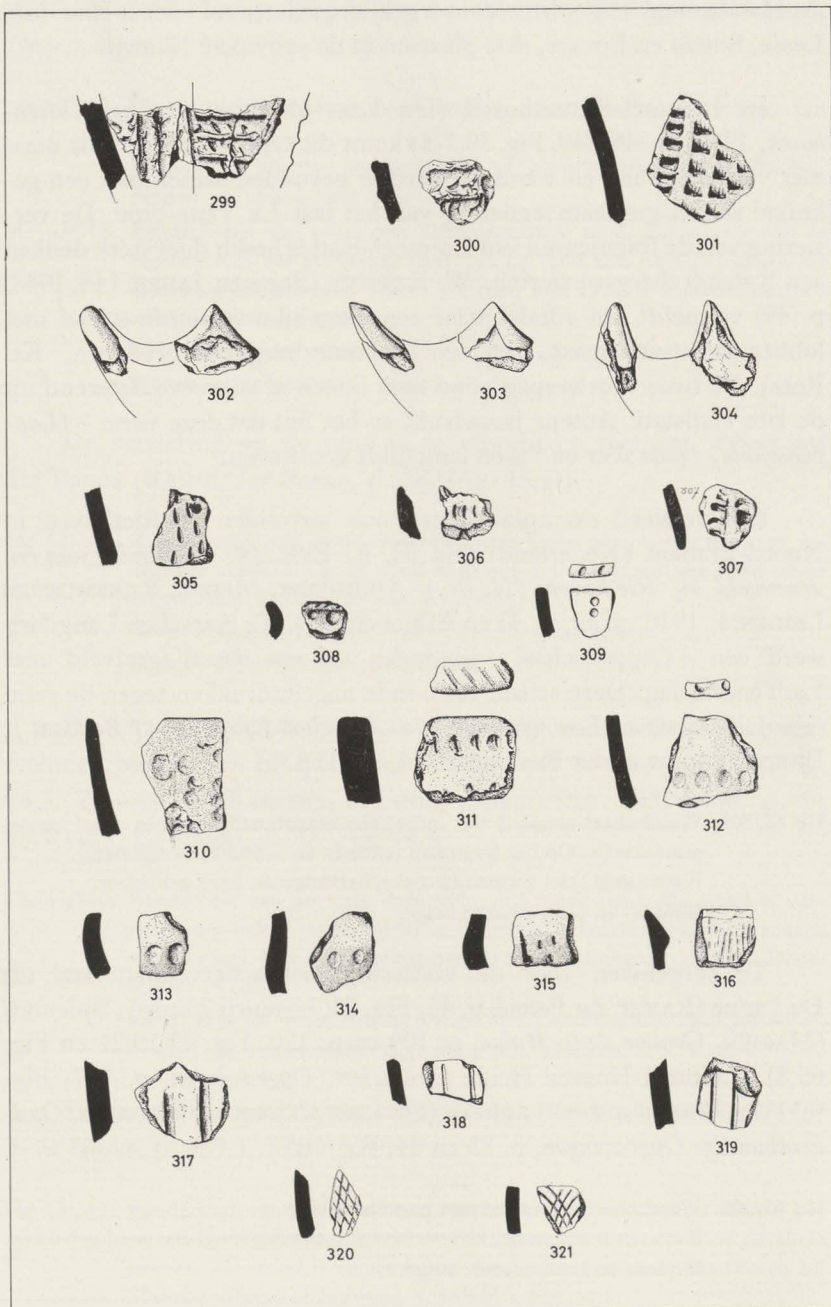

Fig. 19. Wandscherven van versierd aardewerk, Schaal 1/4.

de Hainegroep. Hij vermeldt vergelijkingsmateriaal voor Han-sur-Lesse, Sinsin en Eprave, drie plaatsen in de provincie Namen.

In Lommel-Kattenbosch (DE LAET-MARIËN, *Lommel-Kattenbosch*, 1950, p. 348-349, Fig. 39,1-5) komt dit type vaatwerk voor maar met versierde rand en wand en werd er gevonden samen met een geknikte schaal met kamversiering van het laat La Tène-type. De versiering van de fragmenten van Lommel-Kattenbosch doet sterk denken aan Kalenderberg-versiering. W. KERSTEN (BONNER JAHRB. 148, 1948, p. 49) vermeldt een vondst waar een dergelijke versierde schaal met lobbenrand samengaat met een Kalenderberg-pot (Haldern, Kr. Rees). De twee voorwerpen vond men in een afvalgroeve daterend uit de late Hallstatt. Auteur benadrukt er het feit dat deze vorm – (*Lappenschale*) reeds zeer oud is en lang blijft voortleven.

Een versierd exemplaar werd ook gevonden te Riethoven in Noord-Brabant (Nederland) (zie M. A. EVELEIN, *Opgraving van een urnenveld bij Riethoven (N. Br.)*, OUDHEIDK. MEDED. RIJKSMUSEUM LEIDEN 4, 1910, p. 42, n° 41 en Afb. XVII, 41). Te Aarschot-Langdorp werd een « Lappenschaal » gevonden in een ijzertijdgrafveld met La Tène-inslag. Deze schaal vertoonde nagelindrukken tegen de rand (zie J. MERTENS, *Een urnenveld te Aarschot-Langdorp (Brabant)*, EIGEN SCHOON EN DE BRABANDER 34, 1951, p. 6).

He 63/305. Wandscherf versierd met indrukken aangebracht met een ovaal aangepunt staafje. Op het fragment verlopen de indrukken regelmatig.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige.

Te vergelijken voor de versiering met schervenmateriaal uit De Panne (RAHIR, *La Panne*, p. 46, Fig. 23, bovenrij 2 links); Spiennes (MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 100 en p. 170, Fig. 47,19,21 en Fig. 65,8); Lommel-Hoever Heide (DE LAET, *Opgravingen*, p. 147, Fig. 9,11) en Waasmunster-Sombeke (DE LAET, NENQUIN, SPITAEELS, *Oudheidkundige Opgravingen*, p. 83 en 84, Fig. 105.)

He 63/306. Wandscherfje versierd met nagelindrukken.
Kern: grijs tot zwart, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige.

Te vergelijken voor de versiering met scherven van De Panne (RAHIR, *La Panne*, p. 25); Spiennes (MARIËN, *Groupe de la Haine*,

p. 100, Fig. 47,11 en p. 103) en van Lommel-Hoever Heide (DE LAET, *Opgravingen*, p. 147, Fig. 9,11).

He 63/307. Wandscherfje versierd met nagelindrukken (en (of) indrukken van stokje).

Kern: beige tot roze, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.

Binnen- en buitenwand: beige.

He 63/308. Randscherfje van potje met licht uitstaande rand. Doormeter niet te bepalen. Op het uitstaande deel van de rand zijn nagelindrukken als versiering aangebracht. Onder de rand zijn twee indrukken met een rond stokje aangebracht.

Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.

Binnen- en buitenwand: beige.

De versiering op de rand is te vergelijken met een scherf uit De Panne (RAHIR, *La Panne*, p. 28, Fig. 15,D).

He 63/309. Randscherfje van potje met opstaande, licht afgeplatte rand met indrukken versierd. Op de wand zijn twee indrukken met een rond stokje aangebracht. Doormeter niet te bepalen.

Kern: lichtgrijs, tamelijk zuivere klei, hard gebakken.

Binnen- en buitenwand: beige.

De versiering op de wand is te vergelijken met de versierings-techniek beschreven bij MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 171,5, Fig. 64,5. Zie ook W. KERSTEN, *BONNER JAHRBÜCHER* 148, 1948, p. 54 en RAHIR, *La Panne*, p. 27, Fig. 14,A.

He 63/310. Randscherf van pot met opstaande, afgeronde rand. De wand is versierd met lichte vingerindrukken. Enkele indrukken vertonen sporen van de nagel. Het indrukken gebeurde in de richting van de voet. Doormeter: 14 cm.

Kern: grijs tot beige, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.

Binnen- en buitenwand: beige tot oranje, geëffend.

Te vergelijken met de versiering beschreven bij MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 169,3, Fig. 65,10.

He 63/311. Randscherf van pot met dikke opstaande rand. Doormeter niet te bepalen. De afgeplatte rand is versierd met schuin verlopende parallelle strepen. De wand is versierd met nagelindrukken zoals beschreven bij MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 169-170, Fig. 64,2.

Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.

Binnen- en buitenwand: beige tot roze, krijtachtig.

- He 63/312. Randscherf van pot met rechtopstaande, iets naar binnen gekeerde kartelrand. Doormeter niet te bepalen. De wand is versierd met lichte vingerindrukken.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnen- en buitenwand: grauwgrijs, geëffend.
- He 63/313. Wandscherfje van tamelijk dikwandige, licht geknikte pot met vingerindrukken op de buiging. In een der twee indrukken is een spoor door de vingernagel nagelaten.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: beige tot oranje, krijtachtig.

Deze versiering zien wij ook op een pot uit de begraafplaats van de Mont Eribus I (MARIEN, *Groupe de la Haine*, p. 71, Fig. 34,7).

- He 63/314. Wandscherf van pot met lichte knik. Op de knik zijn vingerindrukken aangebracht (sporen van de nagel).
Kern: beige, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geëffend.
- He 63/315. Wandscherfje van licht geknikt kommetje. Op de buiging zijn indrukken met een dun stokje aangebracht.
Kern: zwart, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige, geëffend; buitenwand: rood, krijtachtig.

Versieringstechniek te vergelijken met een scherf uit De Panne (RAHIR, *La Panne*, p. 47, Fig. 24, middenrij A).

- He 63/316. Randscherfje van pot met rechtopstaande wand en schuin naar binnen staande rand, aan beide kanten verdikt. Doormeter niet te bepalen. Op de wand zijn sporen van kamversiering.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: grijs.

De kamversiering komt veelvuldig voor in het La Tène-vaatwerk (zie verder onder n^{rs} 322-337).

- He 63/317. Wandscherf van tamelijk dikwandige pot met vertikaal geplaatste groeven als versiering.
Kern: lichtgrijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnen- en buitenwand: beige, geëffend.

De versiering (zie ook n^{rs} 318-319) met verticale groeven werd vastgesteld op scherven gevonden in De Panne (RAHIR, *La Panne*, p.22, Fig. 12, F en G en p. 28, Fig. 15,G); te Waasmunster-Bouchoute (DE LAET, NENQUIN, SPITAELS, VAN DOORSELAER, *Nieuwe Opgravin-*

gen, p. 62, Fig. 64; p. 63, Fig. 65, 13 en 17); te Lommel-Hoever Heide (DE LAET, *Opgravingen*, p. 149, Fig. 10,11 en p. 150) en te Rumst (LEVA, *Vestiges*, p. 119, Fig. 8,11 en p. 120,11).

He 63/318. Wandscherfje met verticale groeven versierd. De groeven zijn minder breed dan bij 317.

Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.

Binnenwand: grijs tot zwart, geëffend; buitenwand: beige tot oranje, krijtachtig.

He 63/319. Wandscherf met verticale groeven versierd. De groeven zijn minder breed en dieper dan bij 317.

Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.

Binnenwand: bruingrijs, geëffend; buitenwand: beige tot bruingrijs, geëffend.

He 63/320. Wandscherfje versierd met diep ingetrokken, elkaar kruisende lijnen.

Kern: lichtgrijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.

Binnen- en buitenwand: beige tot oranje.

De versiering is te vergelijken met versieringsmotieven uit De Panne (RAHIR, *La Panne*, p. 22, Fig. 12,H) en Temse-Velle (DE LAET, NENQUIN, SPITAEELS, p. 56, Fig. 70).

He 63/321. Wandscherfje versierd met diep ingetrokken, elkaar kruisende lijnen die licht afbuigen.

Kern: grijs, tamelijk zuivere klei, hard gebakken.

Binnen- en buitenwand: geel tot oranje, geëffend.

Voor versieringsmotief zie nr 320.

De scherven He 63/322 tot 337 (Fig. 20) behoren tot de categorie van de laat La Tène-kamversiering. Zij komt meestal voor op schalen en kommen (322, 324, 331) en andere vaatwerkvormen (325-327 en 336-337). De kamversiering komt zowat overal in La Tène-nederzettingen voor. In De Panne (RAHIR, *La Panne*, p. 22, Fig. 12,B,D, 1e rij, 3, 3e rij zonder aanduiding; p. 28, Fig. 15,D); in de noordelijke begraafplaats van Lommel-Kattenbosch (DE LAET-MARIËN, *Lommel-Kattenbosch*, p. 339 en 349) en te Rumst (LEVA, *Vestiges*, p. 119, Fig. 8,8 en 10). Hoewel minder talrijk in de Hainegroep, stammen een paar scherven met kamversiering uit Spiennes (MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 100, Fig. 47,14 en 14a en p. 124, Fig. 52,6).

He 63/322. Randscherf van licht geknikte kom. Onder de knik zijn sporen van kamversiering. Doormeter: 21 cm.

Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, zacht gebakken.

Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: zwart, geglad boven de knik.

- He 63/323. Wandscherf met kamversiering.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: vaalgeel.
- He 63/324. Randscherf van geknikte kom met sporen van kamversiering onder de knik. Doormeter niet te bepalen.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: beige naar oranje, geglad; buitenwand: beige, geglad op de schouder.
- He 63/325. Wandscherf met kamversiering.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige, geglad; buitenwand: beige.
- He 63/326. Wandscherf met kamversiering.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: zwart, geëffend; buitenwand: beige tot roze.
- He 63/327. Wandscherf met kamversiering.
Kern: beige tot roze, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken
Binnenwand: roze, korrelig; buitenwand: geëffend op het niet versierde deel.
- He 63/328. Wandscherf met kamversiering.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: bruingrijs, geglad; buitenwand: bruingrijs.
- He 63/329. Wandscherf met kamversiering.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: zwart.
- He 63/330. Wandscherf met kamversiering.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: zwart, geglad; buitenwand: zwart.
- He 63/331. Wandscherf van gladwandige geknikte schaal met kamversiering.
Doormeter aan de knik: 24 cm. Juist onder de knik is een gaatje aan-
gebracht (voor herstelling ?)
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis.
Binnen- en buitenwand: zwart, geglad.
- He 63/332. Wandscherf met sporen van kamversiering.
Kern: grijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: beige tot grijs, geëffend; buitenwand: beige.
- He 63/333. Wandscherf met sporen van kamversiering.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: bruingrijs, geglad; buitenwand: beige tot grauwgrijs.
- He 63/334. Wandscherfje met kamversiering.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, hard gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs, geëffend; buitenwand: vaalgeel tot beige.
- He 63/335. Wandscherf met sporen van kamversiering.
Kern: grijs, klei vermengd met zeer fijn schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: bruingrijs, geëffend; buitenwand: bruingrijs.

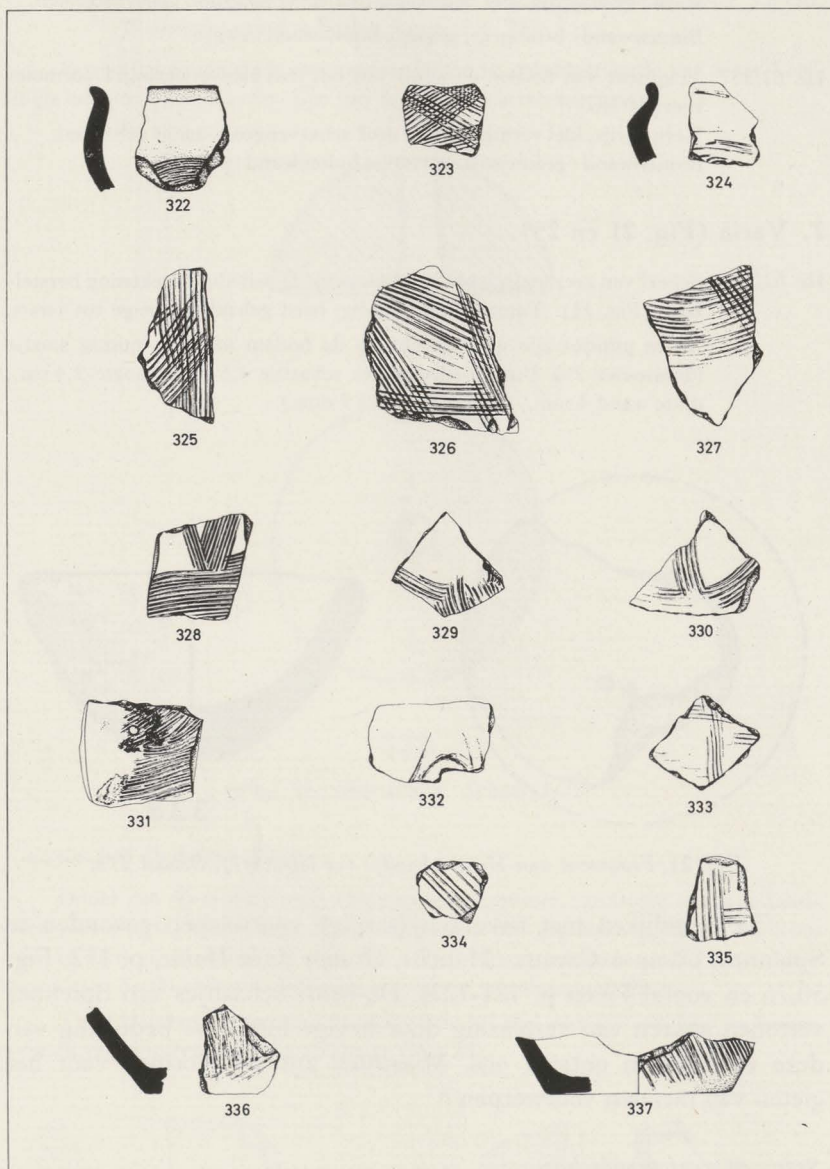

Fig. 20. Wandscherven met kamversiering. Schaal 1/4.

- He 63/336. Fragment van bodem en wand van pot met kamversiering.
Kern: grauwgrijs, klei vermengd met schervengruis, goed gebakken.
Binnenwand: bruingrijs, geglad; buitenwand: zwart.
- He 63/337. Fragment van bodem en wand van pot met kamversiering. Doormeter voet: 10 cm.
Kern: grijs, klei vermengd met grof schervengruis, zacht gebakken.
Binnenwand: grauwgrijs, korrelig; buitenwand: zwart.

7. Varia (Fig. 21 en 25).

- He 63/338. Scherf van zeer klein schaalkje (of lepeltje?) volledig in tekening herstelbaar (Fig. 21). Tamelijk dunwandig, hard gebakken; beige tot zwart. Twee puntjes zijn aangebracht op de bodem met een puntig staafje (doormeter 2 à 3 mm.) (doormeter schaalkje 4,5 cm., hoogte 2,4 cm., dikte wand 4 mm., dikte bodem 6 à 7 mm.).

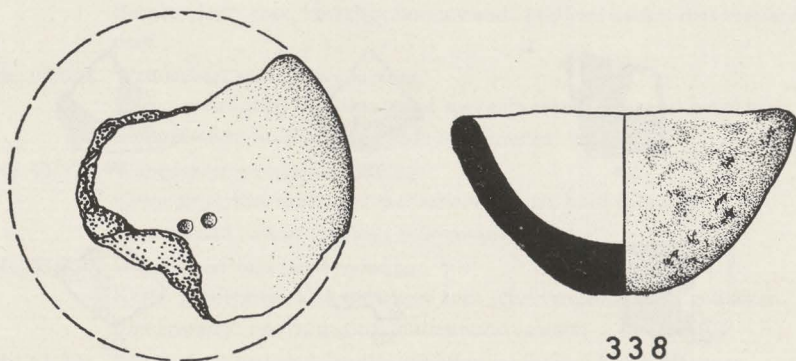

Fig. 21. Fragment van klein schaalkje (of lepeltje?). Schaal 1/1.

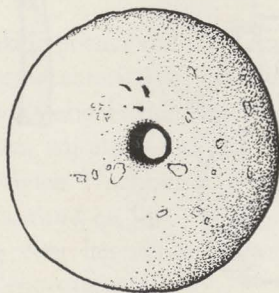
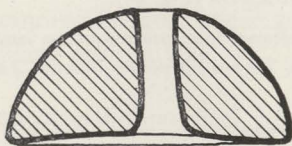
Te vergelijken met twee gelijkaardige voorwerpen gevonden te Spiennes, Camp-à-Cayaux (MARIËN, *Groupe de la Haine*, p. 112, Fig. 50,76 en vooral 77 en p. 121-122). De beide schaalpjes van Spiennes vertonen sporen van verglazing door hevige hitte. De bedoeling van deze voorwerpen ontgaat ons. Misschien zijn het vormen voor het gieten van metalen voorwerpen?

Spin- en weefgereedschap.

Zoals in tal van andere vindplaatsen uit de ijzertijd — zo bv. te Rumst (LEVA, *Vestiges*, p. 121, Fig. 9,4) en te Waasmunster-Sombeke (DE LAET, NENQUIN, SPITAEELS, p. 80, Fig. 90 en 91) — werden ook te Heffen een spinschijfje en fragmenten van weefgewichten gevonden.

He 63/339. Spinschijfje in gebakken aarde. Konische vorm en licht verheven basisvlak, beige tot bruingrijs. Hoogte 1,8 cm., doormeter basis 3,8 cm. doormeter van doorboring 5 mm (Fig. 22).

Een vijftal fragmenten van weefgewichten in gebakken aarde van 5 tot 7 cm. lengte en 3 tot 5 cm. breedte. Zijn niet in tekening te reconstrueren.

339

Fig. 22. Spinschijfje. Schaal 1/1.

Voorwerpen in natuursteen.

Onder een 40-tal natuursteenfragmenten in graniet, zandsteen of harde zandsteen met kwarts, hebben een 10-tal fragmenten een gepolijste zijde. Te oordelen naar de dikte der fragmenten zijn deze afkomstig van maalstenen. De vorm dezer fragmenten maakt evenwel geen reconstructie in tekening mogelijk.

Twee kleinere fragmenten He 63/340 en 341 zijn zeer fijn gepolijst en komen wellicht van slijpstenen of van wetstenen (Fig. 23).

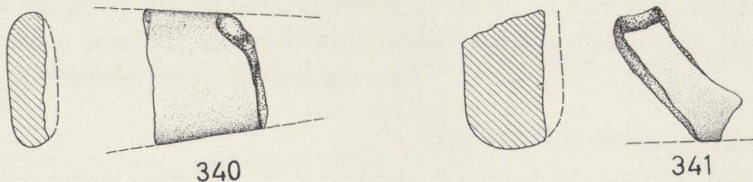

Fig. 23. Fragmenten van wet- of slijpstenen. Schaal 1/2

Voorwerpen in vuursteen.

Een 22-tal vuursteenfragmenten werden in de afvalraag weergevonden. Het zijn afslagen en lemmers zonder bewerkingsretouches. Vijf stukken zijn verbrand. Slechts twee stukken vertonen bewerkingsretouches.

He 63/342. Zwarte silexkrabber op afslag, beschadigd. Grootste lengte 3,5 cm., grootste breedte 2,5 cm (Fig. 24).

He 63/343. Segment van lemmer met randretouches langs beide zijden. Grootste lengte 2,3 cm., grootste breedte 2 cm., dikte 5 mm (Fig. 25).

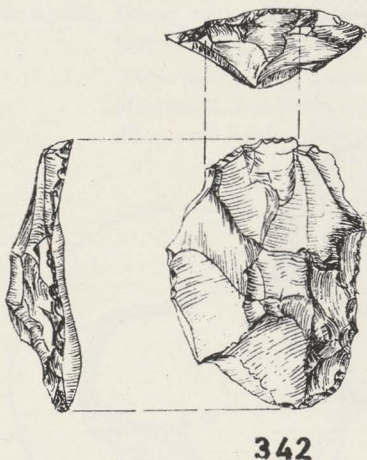

Fig. 24. Zwarte silexkrabber op afslag. Schaal 1/1.

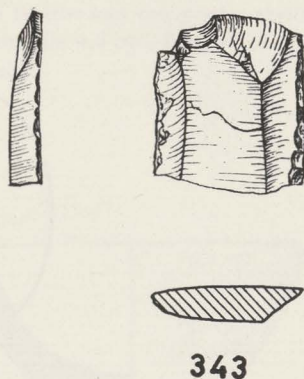

Fig. 25. Segment van lemmer met randretouches. Schaal 1/1.

Huttenleem.

Zeer talrijk zijn de fragmenten van verbrande « huttenleem », leem waarmee de wanden uit hout en vlechtwerk van de gebouwen bestreken waren en die door verbranding is verhard. Een 12-tal grotere fragmenten dragen de indrukken van de takken van het vlechtwerk.

BESLUIT.

De opgravingen in Heffen leverden — dank zij de vondst van een afvallaag aan de voet van een lichte helling — het bewijs van een nederzetting uit de La Tène-tijd in de vallei van het mondingsgebied van de Zenne. De sporen van de nederzetting zelf zijn verdwenen door het afvoeren van de zandige hoogte, hoger gelegen gedeelte van de helling waarop de afvallaag gelegen was.

Het weergevonden ijzertijd materiaal bestaat hoofdzakelijk uit aardewerkscherven. Ook huttenleem, een spinschijfje, weefgewichten, maalsteen- en silexfragmenten en enkele dierenbeenderen lagen vermengd tussen de aardewerkscherven en houtskoolfragmenten.

Vermits slechts enkele potten volledig in tekening te reconstrueren zijn, geven wij de meest karakteristieke rand- en bodemfragmenten en het versierde schervenmateriaal. Een volledig uitgewerkte typologie van het vaatwerk hebben wij aldus niet kunnen geven bij gebrek aan volledige aardewerkprofielen. Nochtans blijven de talrijke varianten — in het verloop van hals, rand en lip — bij het schervenmateriaal een belangrijke aanduiding voor het verder uitwerken van een algemene typologie van het La Tène-vaatwerk.

De vindplaats in Heffen en enkele vindplaatsen in jongere bronnen vermeld, verruimen onze kennis over de verspreiding van de nederzettingen uit de ijzertijd in de zgn. gemengde zone. Deze zone is een gebied waar in het vaatwerk telkens kenmerken terug te vinden zijn die ook in de naburige zones voorkomen en waar tot nu toe geen nadere groepen te onderscheiden zijn aan de hand van die eigen karakteristieken van het vaatwerk. Deze gemengde zone is begrensd door de Hainegroep, de groep van de Kempen en de Kustgroep.

Een grondige studie van de archeologische resten uit de diverse vindplaatsen kan de vraag beantwoorden of wij deze gemengde zone als één groep dienen te beschouwen of dat wij in deze zone meerdere groepen dienen te onderscheiden, of dat bepaalde vindplaatsen bij een aangrenzende groep dienen gevoegd.

Dr. A. VAN DOORSELAER.

BIJLAGE

Onderzoek van resten van dierenbeenderen, gevonden in een afvallaag uit de La Tène-tijd te Heffen.— *Bos taurus* LINNÆUS (rund) (1)

Tot deze soort kunnen een groot aantal fragmenten van tand-email worden gerekend. Kenmerkend is dat zij niet aangekauwd blijken. Een paar meer volledige tanden werden met recente *Bos taurus* kiezen vergeleken. Het zijn een derde bovenkaak molaar (M^3) en een eerste onderkaak molaar (M^1). Enkele fragmenten zouden behoren tot een tweede premolaar (P^2). Slechts de M^1 is aangekauwd, en reeds duidelijk afgesleten. Gezien M^3 en P^2 slechts op ongeveer anderhalf jaar in functie is, zouden de tanden behoren tot een rund van iets minder dan twee jaar op het ogenblik van de dood.

— *Sus scrofa* LINNÆUS (varken)

Het materiaal is zeer slecht bewaard en bestaat uit aangevreten beenderfragmenten (wormen, bakteriologische verrotting). Er werd een tand herkend als een rechter onderkaak kies (M^3), gekenmerkt door 4 hoofdkegels, waartussen verscheidene accessorische tuberculi, en een lange hiel. De tand vertoont praktisch geen spoor van gebruik. Vermits de M^3 ongeveer op 2 jaar ontsluit, zal het dier bij de dood ongeveer die ouderdom hebben gehad.

Een fragment is ontegensprekelijk de distale epiphyse van een tibia, reeds vergroeid met de epiphyse waarvan slechts een fragment overblijft. Deze vergroeiing is meestal voltrokken op de ouderdom van 2 jaar. De ruw geschatte breedte van het gewrichtsvlak is 5 cm. en komt goed overeen met een meting op een tibia van *Sus scrofa* in E. HUE (1907, Pl. 151, Fig. 4). De determinatie is niet helemaal zeker, maar aanvaardbaar gezien het fragment dezelfde bewaringstoestand heeft als de besproken M^3 .

— *Equus caballus* LINNÆUS (paard)

Een paardenkies werd gevonden tussen het *Bos taurus* materiaal. Hij blijkt dezelfde bewaringstoestand te hebben. Het bovenste deel van de kroon is schuins weggebroken. Dit is wel enigszins eigenaardig, gezien paardenkiezen over het algemeen zeer massief zijn en meestal

(1) De soortnamen zijn deze zoals zij gebruikelijk zijn in archeologische literatuur. Zij komen niet noodzakelijk overeen met de regels der zoölogische nomenclatuur (bv. *O. aries*).

volledig worden teruggevonden. Naar de eerder kleine afmetingen (laterale diameter 22 mm.) zou het een melkkies kunnen zijn, wat misschien de minder goede bewaring kan verklaren. In het definitieve gebit van een recent paard, is de gelijkenis met de eerste bovenkaakmolaar (M^1) het meest sprekend. Het is dus ook niet uitgesloten dat wij hier met een vertegenwoordiger van een kleinere paardengroep te doen hebben. De tand is nog niet heel ver aangekauwd. In geval het een melkkies is, duidt zulks op een ouderdom van minder dan 4 jaar, vermoedelijk tussen 1 en 2 jaar. In geval het een M^1 zou zijn, zou de ouderdom rond 2 jaar liggen.

— *Capra hircus* LINNÆUS of *Ovis aries* LINNÆUS (geit of schaap)

Het materiaal is slecht bewaard en bestaat slechts uit een vingerkootje en een distale epifyse van een tibia. Beide stukken zijn witverkoold. Zij behoren waarschijnlijk aan een jonge geit, gezien de epifyse nog niet met de diaphyse vergroeid is en er geen spoor van breuk is op de gevonden epifyse. De bepaling werd uitgevoerd in het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel, waar vergelijkingsmateriaal voorhanden is. Het is evenwel mogelijk dat de resten afkomstig zijn van een jong schaap, vermits het onderscheid tussen geit en schaap op post-craniaal materiaal zeer moeilijk is, vooral wanneer slechts enkele fragmenten aanwezig zijn.

Het gevonden materiaal kan, zoals reeds blijkt uit de beschrijving, in een drietal groepen worden ingedeeld, steunend op de bewarings-toestand. Het varken was bij de dood reeds een zeug, zodat wij hier wellicht met een accidentele dood of slachting te doen hebben. Het zelfde geldt voor het paard, dat normaal niet als slachtdier aangezien kan worden. Slechts het rund (vaars) en het jonge geitje of schaap schijnen op ogenblikken geslacht, welke met de gebruikelijke slacht-tijden zouden kunnen overeenstemmen. Dit alles wijst op een uiteenlopende voorgeschiedenis van het materiaal, dat waarschijnlijk op zeer verschillende ogenblikken in het sediment werd opgenomen. De resten van het varken vertonen duidelijk sporen van een lang bloot-gesteld zijn aan verrotting en andere afbraakprocessen terwijl het aan het oppervlak ag (2).

A. GAUTIER, Lab. Stratigraf. Paleontologie
der Rijksuniversiteit te Gent.

(2) *Geraadpleegde werken:*

- CORNWALL, I. W., 1956, *Bones for the Archeologist*. Phoenix House Ltd, London.
HUE, E., 1907, *Musée ostéologique I & II*. Schleicher, Paris.
ZEUNER, E.F., 1963. *A history of Domesticated Animals*. Hutchinson, London.